

7 πράγματα που μου έμαθε ο Καβάφης για τη ζωή

07/05/2014

[Αντικλείδι](#)

[Πολιτισμός](#)

[Προσθήκη σχολίου](#)

Αν σήμερα θεωρούμε την ποιητική αξία του Κωνσταντίνου Καβάφη κάτι το δεδομένο, αυτό δεν ίσχυε πάντα. Τον κατέκριναν, τον χλεύασαν σε μεγάλο βαθμό, τον παρώδησαν και πολλοί προσπάθησαν να αποδείξουν πως όσα έγραφε «δεν συνιστούσαν ποίηση». Και αυτό συνέβαινε όχι μόνο όσο ζούσε αλλά και μετά το θάνατό του.

Δεν έχει υπάρξει και ελπίζω να μην υπάρξει πιο «κακοποιημένος» από τους αναγνώστες και κάποιους εκπαιδευτικούς - εξεταστές ποιητής από τον Κωνσταντίνο Καβάφη. Είναι ο ποιητής που έχει διαβαστεί αποσπασματικά όσο κανένας άλλος, που έχει αναλυθεί κατά λέξη όσο κανένας άλλος- σε τέτοιο βαθμό που χάνεται ολότελα το νόημά του, σε τέτοιο βαθμό που οτιδήποτε ζωντανό μέσα του ασφυκτιά και πεθαίνει. Είναι αυτός που όλοι έχουμε διαβάσει δίστιχά του χωρίς να γνωρίζουμε το συγκεκριμένο (το context) και –όπως είναι μαθηματικά λογικό και αναμενόμενο- βγάλαμε βεβαιωμένα συμπεράσματα. Το «τι θέλει να πει ο ποιητής», κυρίες και κύριοι, δεν είναι ποτέ ο αυτοσκοπός και –ευτυχώς- δεν υπάρχει σωστή απάντηση.

Πρώτον, κανείς δεν μπορεί να ξέρει τι θέλει να πει ο ποιητής γιατί δεν τον έχεις μπροστά σου να τον ρωτήσεις και να σου απαντήσει. Το να μαντεύει ο καθένας τι μπορεί να είχε στο μυαλό του ο Καβάφης και να θέτει την εικασία του ως δεδομένο και απαράβατο κανόνα, είναι ακριβώς το αντίθετο από τον ίδιο τον σκοπό της Ποίησης. Το να ζητείται από τον κάθε μαθητή- σπουδαστή- φοιτητή να μάθει απ'έξω την προσωπική θεωρία του οποιουδήποτε -κατά τ'άλλα πολυδιαβασμένου και μορφωμένου ερευνητή- και να είναι σε θέση να την αναπαράγει κατά λέξη, είναι, για μένα, έγκλημα.

Επίσης, ένα ποίημα είναι –ευτυχώς και πάλι- κάτι πολύ προσωπικό και εξατομικευμένο και λέει άλλα πράγματα στον καθένα ανάλογα με την ηλικία του, το χαρακτήρα του, τα βιώματά του, τα όνειρά του, τους εφιάλτες του, τις εμμονές του, το βλέμμα του, τον τρόπο που αγγίζει, τον τρόπο που μυρίζει. Ένα ποίημα μού

λέει άλλα πράγματα από αυτά που λέει σε σένα και λέει άλλα πράγματα σε μένα στα 20 και άλλα στα 30 μου. Ακριβώς εκεί έγκειται και η ομορφιά του.

Ας μάθουμε επιτέλους στους ανθρώπους να σκέφτονται και όχι τι να σκέφτονται.

7 πράγματα που μου έμαθε ο Καβάφης για τη ζωή

1. Τον φόβο σου μόνο εσύ μπορείς να τον θρέψεις και μόνο εσύ μπορείς να τον καταστρέψεις. Τα τέρατα ζουν μέσα σου και στο χέρι σου είναι μόνο αν θα τα αφήσεις να μεγαλώσουν ή όχι. Ή, όπως λέει και ο Καβάφης, «Τους Λαιστρυγόνας και τους Κύκλωπας, τον άγριο Ποσειδώνα δεν θα συναντήσεις, αν δεν τους κουβανείς μες στην ψυχή σου, αν η ψυχή σου δεν τους στήνει εμπρός σου».

2. Οι άνθρωποι που έχεις δίπλα σου να είναι λίγοι και καλοί. Μην αναλώνεσαι με ανθρώπους που σε κάνουν να νιώθεις άσχημα, που σε μειώνουν, που δεν θέλουν το καλό σου, που δεν ξέρουν να δίνουν. Μην εξαντλείσαι «μέσα στην πολλή συνάφεια του κόσμου».

3. Αυτά που δεν λες, αυτά που δεν ζεις, αυτά που δεν θες να παραδεχθείς ούτε στον εαυτό σου, τα απωθημένα και τα καταπιεσμένα σου ένστικτα είναι αυτά που θα έρθουν μια μέρα και θα σε εκδικηθούν, θα σε πνίξουν. Μην καταπιέζεις τον εαυτό σου, μην δημιουργείς αδιέξοδα εκεί που δεν υπάρχουν. Ζήσε.

4. Πόθος. Έρωτας. Σεξ. Αγάπη. Οι μεγαλύτερες κινητήριες δυνάμεις. Απόλαυσέ τες.

5. Δεν έχουν σημασία μόνο αυτά που ζήσαμε. Ίσως μεγαλύτερη σημασία έχουν αυτά που δεν ζήσαμε. Οι έρωτες οι ανεκπλήρωτοι, όλα τα «σ αγαπώ» που τσιγκουνευτήκαμε, όλα τα σώματα που αγγίξαμε μόνο νοητά, όλα τα χείλη που ονειρευτήκαμε αλλά φοβηθήκαμε να φιλήσουμε. Ίσως τα «όχι» μας μας έκαναν αυτό που είμαστε, όχι τα «ναι» μας. Ίσως.

6. Ό,τι αρχίζει, θα τελειώσει. Ό,τι δεν αρχίσει δεν θα τελειώσει και ποτέ. Έρωτας δεν είναι μόνο ό,τι εκπληρώθηκε- είναι και ό,τι πόθησες. Ίσως γι' αυτό μας τρώνε για πάντα οι ανεκπλήρωτοι έρωτες. Δεν πεθαίνουν γιατί δεν κατάφεραν να γεννηθούν.

7. Το να παραδεχθούμε ότι κάτι πέθανε, ότι έκανε τον κύκλο του, ότι δεν είναι πια ό,τι ήταν, ότι το χάσαμε για πάντα, δεν είναι εύκολη υπόθεση. Η μόνη λύση είναι, όμως, να αποχαιρετήσεις αυτό που φεύγει «σαν έτοιμος από καιρό, σα θαρραλέος». Τουλάχιστον «σαν». Μέχρι να γίνεις θαρραλέος.

1. Ο Κωνσταντίνος Πέτρου Καβάφης γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου στις 29/4/1863 και πέθανε στα γενέθλιά του, στις 29/4/1933, σε ηλικία 70 ετών στην γενέτειρά του, αφού είχε νοσήσει από καρκίνο του λάρυγγα.
2. Δούλεψε ως δημόσιος υπάλληλος, ως Γραφέας στην αγγλική υπηρεσία Αρδεύσεων του Υπουργείου Δημοσίων Έργων και παρέμεινε 33 χρόνια στο ίδιο γραφείο.
3. Ήταν ασυμβίβαστος στην ποίησή του, στα όνειρά του, στα ιδανικά του αλλά στην προσωπική του ζωή ο ίδιος δήλωνε «δειλός» και πάντα έβλεπε εμπόδια σε ό,τι ήθελε να κάνει.
4. Ήταν τελειομανής όσον αφορά στην ποίησή του και διακατεχόταν από ένα γόνιμο πείσμα. Επεξεργαζόταν τον κάθε στίχο με σεβασμό και πολλή προσοχή και, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, για ολόκληρα χρόνια προτού τα δημοσιεύσει.
5. Ο ίδιος θεωρούσε πως η γλώσσα είναι μία και ενιαία και δεν διάλεξε στρατόπεδο στη μάχη καθαρεύουσας-δημοτικής.
6. Οι θεματικοί κύκλοι της καβαφικής ποίησης. Ο ίδιος ο Καβάφης είχε κατατάξει τα ποιήματά του σε τρεις κατηγορίες: τα ιστορικά, τα φιλοσοφικά και τα ηδονικά ή αισθησιακά.
7. Η μορφή των ποιημάτων του: ιδιότυπη γλώσσα (μείγμα καθαρεύουσας και δημοτικής, με ιδιωματικά στοιχεία της Κωνσταντινούπολης), λιτός λόγος (σπάνια χρήση επιθέτων, τα οποία, όταν υπάρχουν, έχουν λόγο να υπάρχουν και δεν είναι κοσμητικά), σχεδόν ολοκληρωτική απουσία ομοιοκαταληξίας, ιδιαίτερος τρόπος χρήσης των σημείων στίξης (για να εκφράσουν π.χ. ειρωνεία).
8. Φύλαξε μυστική την προσωπική του ζωή και τις σεξουαλικές του προτιμήσεις και ζούσε μια διπλή ζωή. Συχνά στα ερωτικά του ποιήματα δεν προσδιορίζεται το φύλο των προσώπων ενώ σε άλλα βλέπουμε μια αποστασιοποιημένη αφήγηση σε τρίτο πρόσωπο. Όσο περνούν τα χρόνια, όμως, η ομοφυλοφιλία γίνεται εμφανής στην διήγησή του και χωρίς πια ενοχές.

9. Τα ποιήματά του χαρακτηρίζονται από έναν διάχυτο ερωτισμό. Η Marguerite Yourcenar είχε σχολιάσει πως «τα ερωτικά ποιήματα του Καβάφη είναι περισσότερο ποιήματα περί έρωτος παρά προς το ερωτικό αντικείμενο».

10. Ο ίδιος προτιμούσε να δημοσιεύει τα ποιήματά του σε περιοδικά και εφημερίδες. Η πρώτη συλλογή με 154 ποιήματά του εκδόθηκε μετά το θάνατό του.

11. Στο τελευταίο του διαβατήριο σημείωσε ως επάγγελμα τη λέξη «ποιητής».

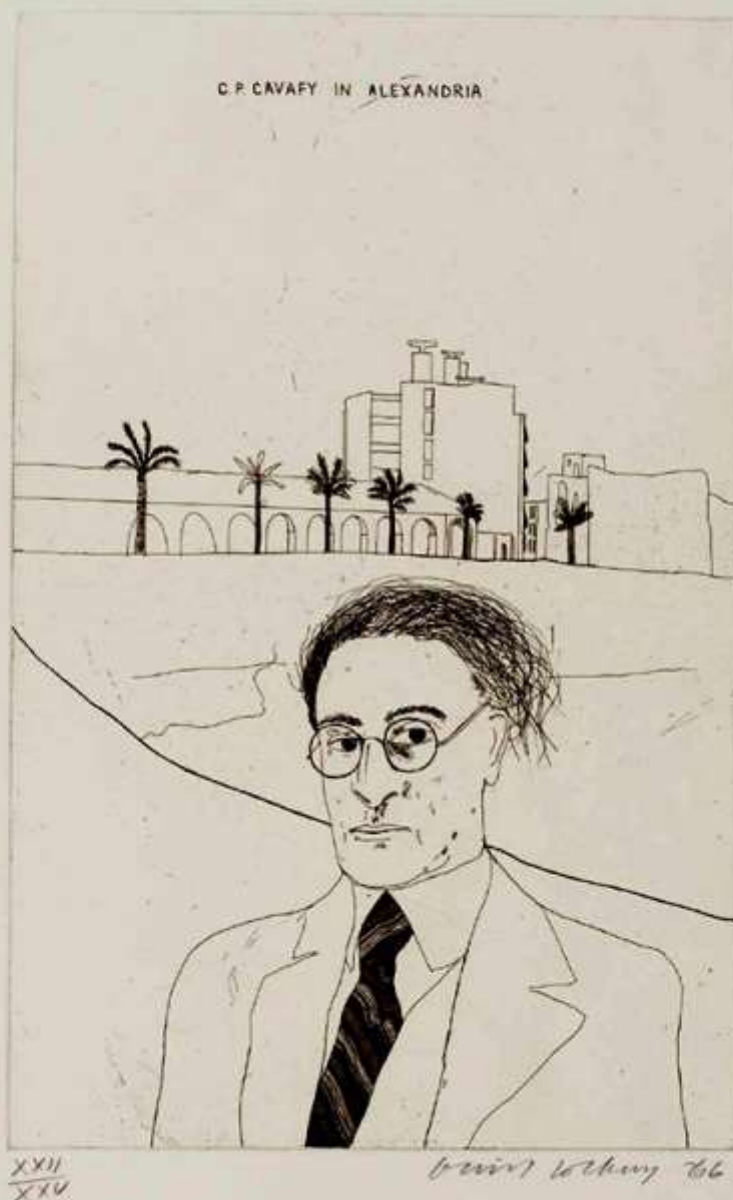
12. Πριν πεθάνει είχε υποβληθεί σε εγχείρηση στην Αθήνα, στην οποία έχασε τη φωνή του και αναγκαζόταν να επικοινωνεί με σημειώματα.

13. Η καβαφική ποίηση σήμερα έχει μεταφραστεί σε πάρα πολλές γλώσσες και εκτιμάται παγκοσμίως.

14. Το σπίτι όπου έζησε τα τελευταία χρόνια της ζωής του στην Αλεξάνδρεια έγινε μουσείο το 1992 και βρίσκεται στον αριθμό 4 της οδού Κ. Καβάφη, όπως μετονομάστηκε προς τιμήν του ποιητή.

15. Τη μέρα που πέθανε, αδυνατώντας να μιλήσει, ζωγράφισε μια τελεία και έναν κύκλο γύρω από αυτήν.

16. Δεν πήρε ποτέ Νόμπελ Λογοτεχνίας. Τελικά, όμως, αυτό δεν έπαιξε ρόλο στην παγκόσμια αναγνώριση του έργου του.

Σκίτσο του καλλιτέχνη David Hockney

Αυτοβιογραφικό σημείωμα του Κ. Π. Καβάφη

Είμαι Κωνσταντινουπολίτης την καταγωγήν, αλλά εγεννήθηκα στην Αλεξάνδρεια - σ' ένα σπίτι της οδού Σερίφ• μικρός πολύ έφυγα, και αρκετό μέρος της παιδικής μου ηλικίας το πέρασα στην Αγγλία. Κατόπιν επισκέφθην την χώραν αυτήν μεγάλος, αλλά για μικρόν χρονικόν διάστημα. Διέμεινα και στη Γαλλία. Στην εφηβικήν μου ηλικίαν κατοίκησα υπέρ τα δύο έτη στην Κωνσταντινούπολη. Στην Ελλάδα είναι πολλά χρόνια πουδεν επήγα. Η τελευταία μου εργασία ήταν υπαλλήλου εις ένα κυβερνητικόν γραφείον εξαρτώμενον από το υπουργείον των Δημοσίων Έργων της Αιγύπτου. Ξέρω Αγγλικά, Γαλλικά και ολίγα Ιταλικά.

10 Αποφθέγματα του μεγάλου Αλεξανδρινού ποιητή

Οδηγίες χρήσης: Τα εν λόγω αποσπάσματα- αποφθέγματα δεν σου δίνουν την όλη εικόνα του εκάστοτε ποιήματος. Ο σκοπός του είναι, αν βρεις κάτι και σου «μιλήσει», να ψάξεις και να διαβάσεις ολόκληρο το ποίημα.

1. Ίσως δεν έφθασεν ακόμη ο καιρός. Να μη βιαζόμεθα· είν' επικίνδυνον πράγμα η βία.
2. Ίσως το φως νάναι μια νέα τυραννία. Ποιος ξέρει τι καινούργια πράγματα θα δείξει.
3. Και τώρα τι θα γένουμε χωρίς βαρβάρους; Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν μια κάποια λύσις.
4. Ο παντρεμένος ζει σαν σκύλος και πεθαίνει σαν άνθρωπος. Ο ανύπανδρος ζει σαν άνθρωπος και πεθαίνει σαν σκύλος.
5. Σε μερικούς ανθρώπους έρχεται μια μέρα που πρέπει το μεγάλο ΝΑΙ ή το μεγάλο ΟΧΙ να πούνε.

6. Κι αν δεν μπορείς να κάμεις την ζωή σου όπως την θέλεις, τούτο προσπάθησε τουλάχιστον όσο μπορείς: μην την εξευτελίζεις μες την πολλή συνάφεια του κόσμου, Μεσ στες πολλές κινήσεις και ομιλίες.
7. Σαν έτοιμος από καιρό, σα θαρραλέος, αποχαιρέτα την Αλεξάνδρεια που φεύγει.
8. Δώδεκα και μισή. Πώς πέρασεν η ώρα. Δώδεκα και μισή. Πώς πέρασαν τα χρόνια.

9. Η Ιθάκη σ' έδωσε τ' ωραίο ταξίδι. Χωρίς αυτήν δεν θάβγαινες στον δρόμο. Άλλα δεν έχει να σε δώσει πια.

10. Σώμα, θυμήσου όχι μόνο το πόσο αγαπήθηκες, όχι μονάχα τα κρεβάτια όπου πλάγιασες, αλλά κ' εκείνες τες επιθυμίες που για σένα γυάλιζαν μες στα μάτια φανερά, κ' ετρέμανε μες στη φωνή – και κάποιο τυχαίον εμπόδιο τες ματαίωσε.

Σκίτσο του Ορνερράκη

Πηγή: athensvoice.gr

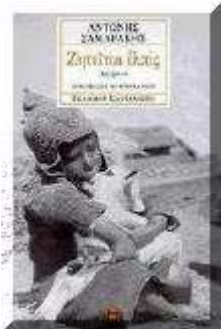
Αντικλείδι, <http://antikleidi.com>

Με το προσωπείο ενός υποθετικού σχολιαστή, ο ποιητής προσπαθεί να κατανοήσει και να αξιολογήσει την επιλογή των Σπαρτιατών να μην ακολουθήσουν το Μ. Αλέξανδρο στο μεγαλόπνοο όραμά του για επέκταση του ελληνισμού προς Ανατολάς.

Με απόλυτη νηφαλιότητα και αμεροληψία αρχικά ο ποιητής βιάζεται να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η στάση των Λακεδαιμονίων είναι θεμιτή και επιβεβλημένη από τον κώδικα αξιών τους, που συνίσταται στο συγκεντρωτισμό και στον απομονωτισμό. Οι συντηρητικοί και φειδωλοί στις πρωτοβουλίες τους κάτοικοι της κοιλάδας του Ευρώτα αποφάσισαν βάσει των ηθών και των ιδεωδών τους. Λειτουργήσαν με γνώμονα την ηθική που πρέσβευαν, να Ξεκινούν για τον πόλεμο μόνο ως αρχηγοί. Γι' αυτό οποιαδήποτε μετάνοια εκ μέρους τους θα ευτέλιζε το ευγενικό και ανώτερο της αρχικής προτίμησής τους.

Οι ανθρώπινες πράξεις όμως κρίνονται εκ του αποτελέσματος. Από το γεγονός της εκστρατείας του Μ. Αλεξάνδρου, προέκυψε ένας εντελώς καινούριος κόσμος που ανέτρεψε παραδοσιακές πολιτειακές φόρμες, διεύρυνε την έννοια του ελληνισμού και γενικά άλλαξε το ρου της ιστορίας. Όσοι στάθηκαν στο πλευρό του μεγάλου Μακεδόνα στρατηλάτη έλαβαν μέρος στη νομή της εξουσίας του κόσμου και μπορούσαν στο εξής να καθορίζουν και την τύχη του. Αποδείχτηκε πολύ διορατικό και φρόνιμο εκ μέρους τους να μην απουσιάζουν από μια προσπάθεια που θα ανύψωνε την έννοια του ελληνισμού στη σφαίρα του οικουμενικού και τους ίδιους από «πολυτίμους υπηρέτας» των Μακεδόνων σε ρυθμιστές της μοίρας του νέου κόσμου. Επιβεβαιώθηκε περίτρανα η ρήση που θέλει την τύχη να ευνοεί τους τολμηρούς.

Ο ποιητής, με πατριωτική οίηση τώρα, αναθεωρεί το αρχικό του συμπέρασμα· αυτοί που μέχρι πρότινος οδηγούσαν τους Έλληνες στις μεγάλες και περιλάλητες πολεμικές αναμετρήσεις είναι πλέον ουραγοί. Περιχαρακωμένοι πίσω από τα βουνά του Ταΰγετου, καταλαμβάνουν μια κουκίδα στην άκρη του καινούριου χάρτη της ανθρωπότητας, στη δημιουργία του οποίου δεν είχαν καμία απολύτως συμμετοχή. Ήταν αλαζονεία εκ μέρους τους και πλάνη οικτρή να μην οσφρανθούν εγκαίρως τη λαίλαπα των αλλαγών που θα ακολουθούσαν. Ο ποιητής καταλήγει με μεγαλύτερη βεβαιότητα πια· «Για Λακεδαιμονίους να μιλούμε τώρα!»

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΚΗΣ «Ζητείται ελπίς»

Στόχοι:

- ✓ Να γνωρίσουν οι μαθητές ένα αντιπροσωπευτικό μεταπολεμικό διήγημα του Αντώνη Σαμαράκη
- ✓ Να συνειδητοποιήσουν τις πληγές που αφήνει ο πόλεμος στις ψυχές των ανθρώπων

Μέθοδος: ερμηνευτική

Αφόρμηση:

Ποτέ πια πόλεμος!

"Τις τελευταίες νύχτες
δεν βλέπω όνειρα,
φοβάμαι πια να ονειρεύομαι"
είπε το οχτάχρονο παιδί
από το Κόσοβο.

Το παιδί ξαναζούσε στα όνειρά του τον εφιάλητη του παράλογου πολέμου. Εμείς, πώς τολμάμε να ονειρευόμαστε;
"Πόλεμος εναντίον του πολέμου". Άπειρες φορές έχει γραφτεί και ακουστεί αυτό το σύνθημα-σλόγκαν. Και όμως, ο πόλεμος ζει και βασιλεύει και τα πάντα σακατεύει: ανθρώπινες ζωές, δημιουργήματα της επιστήμης και της τεχνολογίας, πολιτιστική κληρονομιά, το περιβάλλον.

Είς τους αιώνες των αιώνων πόλεμος. Διαψεύστηκαν τραγικά οι ελπίδες που είχαμε ότι πόλεμος δεν θα ξαναγίνει ποτέ πια.

"Πόλεμος πάντων πατήρ" είπε ο Ηράκλειτος. Ένας πατέρας που καταβροχθίζει τα παιδιά του. Το συνηθίσαμε πια, εδώ είναι ο μέγας κίνδυνος. Ενώ πόλεμοι και εμφύλιοι σπαραγμοί μαίνονται γύρω μας, τους θεωρούμε κάτι φυσικό και αναπότρεπτο.

Πρώτη προτεραιότητα στη λίστα των θυμάτων των πολέμων έχουν τα παιδιά. Τα βλέπουμε στην τηλεόραση, χάρη σ' αυτήν έχουν μπει στα σπίτια μας - στην ψυχή μας όμως έχουν άραγε μπει;

Παιδιά που τους δίνουν όπλα μεγαλύτερα από το μπόι τους και τα στέλνουν να κλαδέψουν τη ζωή άλλου ανθρώπου και να πεθάνουν και τα ίδια. Παιδιά που τα ποτίζουν μίσος για τον πλησίον. Αλλά το παιδί σκέφτεται την ειρήνη, την ονειρεύεται, τη ζωγραφίζει, την τραγουδά.

Τα παιδιά-θύματα να μην τα μετράμε με νούμερα, φτάνει και μόνο ένα παιδί να χαθεί έτσι, τότε ο κόσμος μας ο δέθεν πολιτισμένος, ο δέθεν χριστιανικός, έχει χρεωκοπήσει. Αυτό που πεθαίνει είναι η ψυχή του παιδιού.

Αντώνης Σαμαράκης

Θεματικά κέντρα

- το γενικό αίσθημα φόβου και ανασφάλειας τη δεκαετία του '50
- η διαταραγμένη ανθρώπινη ψυχολογία και η ιδεολογική σύγχυση της εποχής
- η αναζήτηση ελπίδας

ερμηνευτική προσέγγιση

- ✓ το διήγημα αποδίδει με απλό και άμεσο τρόπο την ψυχροπολεμική ατμόσφαιρα, την αβεβαιότητα και το ιδεολογικό τέλμα που έζησαν οι άνθρωποι της μεταπολεμικής εποχής
- ✓ αποτελεί **αντιπροσωπευτικό δείγμα** γραφής του Αντώνη Σαμαράκη, ο οποίος επιλέγει τα θέματά του από τον καθημερινό κοινωνικό περίγυρο και τα παρουσιάζει με ανθρωπιστική διάθεση με στόχο να ανακαλύψει μέσα στις αρνητικές ιστορικές συνθήκες αισιόδοξα και ελπιδοφόρα μηνύματα για τον πάσχοντα άνθρωπο.
- ✓ Ο τρίτοπρόσωπος αφηγητής στο διήγημα μπορεί να αποτελεί το alter ego του συγγραφέα : «*Σκέφτηκε τα διηγήματα που είχε γράψει*»
- ✓ «*Δεν είχε αλλάξει διόλου προς το καλύτερο η ζωή μας ύστερ' από τον πόλεμο. Όλα είναι όπως και πριν. Κι όμως είχε ελπίσει κι αυτός, όπως είχαν ελπίσει εκατομμύρια άνθρωποι σ' όλη τη γη, πως ύστερ' από τον πόλεμο, ύστερ' από τόσο αίμα που χύθηκε, κάτι θ' άλλαζε*»: Διαβάζοντας τη μουντή ειδησεογραφία των ημέρων με μάχες να μαίνονται στην Ινδοκίνα, τη σκιά ενός νέου παγκοσμίου πολέμου να απλώνεται στον κόσμο, την οικονομική κρίση να ταλανίζει τη χώρα του και να οδηγεί νέους ανθρώπους σε αυτοκτονίες απογοητεύεται· συνειδητοποιεί ότι οι ελπίδες του για έναν καλύτερο, ειρηνικό κόσμο χωρίς φόβους και ανασφάλειες διαψεύδονται καθημερινά. Επιπλέον, δεν μπορεί πλέον να στηριχθεί σε καμιά ιδεολογία «*Κάποτε πριν από χρόνια είχε ελπίσει στον κομμουνισμό. Μα είχε διαψευστεί κι εκεί. Τώρα δεν είχα ελπίδα σε καμιά ιδεολογία!*»
- ✓ «**ΖΗΤΕΙΤΑΙ** ελπίς»: ο αφηγητής αποφασίζει να εκφράσει το υπαρξιακό του αδιέξοδο μέσα από τις «Μικρές Αγγελίες» των εφημερίδων ζητώντας απελπισμένα μια ελπίδα...
- ✓ Παρά τη φορτισμένη ατμόσφαιρα της ιδεολογικής κρίσης και του υπαρξιακού άγχους στο διήγημα, διασώζεται μια χαραμάδα ελπίδας μέσα στη σκληρή και απρόσωπη κοινωνική πραγματικότητα: η πίστη στον Άνθρωπο.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ειρήνη του Γ. Ρίτσου

Τ' όνειρο του παιδιού είναι η ειρήνη

Τ' όνειρο της μάνας είναι η ειρήνη

Τα λόγια της αγάπης κάτω απ' τα δέντρα

είναι η ειρήνη. Ο πατέρας που γυρνάει τ' απόβραδο

μ' ένα φαρδύ χαμόγελο στα μάτια
μ' ένα ζεμπίλι στα χέρια του γεμάτο φρούτα
και οι σταγόνες του ιδρώτα στο μέτωπό του
είναι όπως οι σταγόνες του σταμνιού
που παγώνει το νερό στο παράθυρο,
είναι η ειρήνη.

Όταν οι ουλές απ' τις λαβωματιές
κλείνουν στο πρόσωπο του κόσμου
και μες στους λάκκους που 'καψε η πυρκαγιά
δένει τα πρώτα της μπουμπουκιά η ελπίδα
κι οι νεκροί μπορούν να γείρουν στον πλευρό τους
και να κοιμηθούν δίχως παράπονο
ξέροντας πως δεν πήγε το αίμα τους του κάκου,
είναι η ειρήνη.

Ειρήνη είναι η μυρουδιά του φαγητού το βράδυ,
τότε που το σταμάτημα του αυτοκινήτου στο δρόμο
δεν είναι φόβος,

τότε που το χτύπημα στην πόρτα
σημαίνει φίλος,

και το άνοιγμα του παραθύρου κάθε ώρα
σημαίνει ουρανός,

γιορτάζοντας τα μάτια μας

με τις μακρινές καμπάνες των χρωμάτων του,
είναι ειρήνη.

Ειρήνη είναι ένα ποτήρι ζεστό γάλα

κι ένα βιβλίο μπροστά στο παιδί που ξυπνάει,

τότε που τα στάχια γέρνουν το 'να στ' άλλο λέγοντας:

το φως, το φως

και ξεχειλάει η στεφάνη του ορίζοντα φως,

είναι η ειρήνη.

Τότε που οι φυλακές επισκευάζονται να γίνουν βιβλιοθήκες,

τότε που ένα τραγούδι ανεβαίνει από κατώφλι σε κατώφλι τη νύχτα,

τότε που τ' ανοιξιάτικο φεγγάρι βγαίνει απ' το σύγνεφο

όπως βγαίνει απ' το κουρείο της συνοικίας

φρεσκοξυρισμένος ο εργάτης το Σαββατόβραδο,

είναι η ειρήνη.

Τότε που η μέρα που πέρασε,

δεν είναι μια μέρα που χάθηκε,

μα είναι η ρίζα που ανεβάζει τα φύλλα της χαράς μέσα στο βράδυ

κι είναι μια κερδισμένη μέρα κι ένας δίκαιος ύπνος,

που νιώθεις πάλι ο ήλιος να δένει βιαστικά τα κορδόνια του

να κυνηγήσει τη λύπη απ' τις γωνιές του χρόνου,

είναι η ειρήνη.

Ειρήνη είναι οι θημωνιές των αχτίνων στους κάμπους του καλοκαιριού

είναι τ' αλφαβητάρι της καλοσύνης στα γόνατα της αυγής.

Όταν λες: αδελφές μου, - όταν λέμε: αύριο θα χτίσουμε.

όταν χτίζουμε και τραγουδάμε,

είναι η ειρήνη.

Η ειρήνη είναι τα σφιγμένα χέρια των ανθρώπων

είναι το ζεστό ψωμί στο τραπέζι του κόσμου

είναι το χαμόγελο της μάνας

Τίποτ' άλλο δεν είναι η ειρήνη.

Και τ' αλέτρια που χαράζουν βαθιές αυλακίες σ' όλη τη γη,

ένα όνομα μονάχα γράφουν:

Ειρήνη.

Τίποτ' άλλο. Ειρήνη.

Πάνω στις ράγες των σίχων μου

το τραίνο που προχωρεί στο μέλλον

φορτωμένο στάρι και τριαντάφυλλα,

είναι η ειρήνη.

Αδέρφια,

μες στην ειρήνη διάπλατα ανασαίνει όλος ο κόσμος

με όλα τα όνειρά μας

Δώστε τα χέρια αδέρφια μου,

αυτό 'ναι η ειρήνη.

Μένης Κουμανταρέας, απόσπασμα από *Τα μηχανάκια* (1962) στα Κ.Ν.Λ. της Β' Γυμνασίου

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

-Τι σημαίνει η αγγελία του πρωταγωνιστή «*ΖΗΤΕΙΤΑΙ ελπίς*»;

- Αφού διαβάσετε το ποίημα του Γ.Ρίτσου «*Ειρήνη*», απαντήστε στο ερώτημα τι περιμένουν οι άνθρωποι από την ειρήνη;
Σύμφωνα με τον αφηγητή του «*ΖΗΤΕΙΤΑΙ ελπίς*» οι προσδοκίες και οι ελπίδες των ανθρώπων μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου εκπληρώθηκαν ή διαψεύστηκαν;

Αντώνης Σαμαράκης

Από τη Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδει

Ο **Αντώνης Σαμαράκης** (Αθήνα, 16 Αυγούστου 1919 – Πύλος Μεσσηνίας, 8 Αυγούστου 2003) ήταν Έλληνας πεζογράφος της Μεταπολεμικής γενιάς, το έργο του οποίου γνώρισε διεθνή αναγνώριση.

Βιογραφία

Ο Αντώνης Σαμαράκης σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εργάστηκε στο Υπουργείο Εργασίας, θέση την οποία εγκατέλειψε μετά την επιβολή της δικτατορίας του Μεταξά, για να επανέλθει το 1945 μέχρι και το 1963. Κατά τη διάρκεια της ναζιστικής κατοχής συμμετείχε στην εθνική αντίσταση. Το 1944 συνελήφθη από τους Ναζί και καταδικάστηκε σε θάνατο, αλλά τελικά κατάφερε να αποδράσει.

Αντιστασιακή δράση ανέπτυξε και κατά τη δικτατορία. Στη Μεταπολίτευση δημοσίευσε πολλά κείμενα κοινωνικού και πολιτικού περιεχομένου. Το 1963 παντρεύτηκε την Ελένη Κουρεμπανά

Εργάστηκε ως εμπειρογνώμων της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας των Ηνωμένων Εθνών σε πολλές χώρες για κοινωνικά θέματα και το 1989 ανακηρύχθηκε Πρεσβευτής Καλής Θέλησης της UNICEF για τα παιδιά του κόσμου.

Η πρώτη του ουσιαστική εμφάνιση στο λογοτεχνικό χώρο γίνεται το 1954, με την έκδοση της συλλογής διηγημάτων *Ζητείται ελπίς*. Είχαν προηγηθεί δημοσιεύσεις ποιημάτων στις αρχές της δεκαετίας του 1930.

Πρόκειται για έναν από τους περισσότερο μεταφρασμένους έλληνες πεζογράφους καθώς τα έργα του έχουν μεταφραστεί σε περισσότερες από 30 γλώσσες.

Το έργο του Σαμαράκη έχει έντονο το στοιχείο της κοινωνικής καταγγελίας και αντικατοπτρίζει τις προσωπικές του ανησυχίες για το παρόν και το μέλλον της σύγχρονης κοινωνίας. Χρησιμοποίησε απλή γλώσσα και μη επιτηδευμένο ύφος, και προσέγγισε τα θέματά του από μια έντονα ανθρωποκεντρική γωνία. Χαρακτηριζόταν από την αγάπη του για τους νέους. Δική του ιδέα ήταν η δημιουργία της Βουλής των Εφήβων, που οδήγησε στη διοργάνωση άτυπων συνεδριάσεων της Βουλής όπου δίνεται ο λόγος σε νέους από όλη τη χώρα.

Ο Αντώνης Σαμαράκης έφυγε στις 8 Αυγούστου του 2003. Σύμφωνα με επιθυμία του, το σώμα του δωρήθηκε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών για έρευνες των φοιτητών της Ιατρικής Σχολής

Πόλεμος στην Ινδοκίνα

Οι ιαπωνικές δυνάμεις κατοχής και οι γαλλικές αποικιακές αρχές της κυβέρνησης του Βισύ συνεργάστηκαν αρμονικά στην καταπίεση του λαού της Ινδοκίνας σε όλη σχεδόν τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Λίγο πριν από τη λήξη του ωστόσο οι Ιάπωνες, βλέποντας την ήττα να πλησιάζει και φοβούμενοι ενδεχόμενη μεταστροφή των Γάλλων, τους αφαίρεσαν κάθε αρμοδιότητα, με τρόπο μάλιστα εξαιρετικά βίαιο, και πήραν στα χέρια τους τον απόλυτο έλεγχο της Ινδοκίνας. Ετσι, όταν η Ιαπωνία παραδόθηκε τον Αύγουστο του 1945, δεν υπήρχε οργανωμένη δύναμη να αντιπαχθεί στον Χο Τσι Μινχ, ο οποίος, εκμεταλλευόμενος αυτό το κενό, στις 2 Σεπτεμβρίου του 1945, ενώπιον τεράστιου πλήθους στην πρωτεύουσα Ανόι, ανακήρυξε την ανεξαρτησία του Βιετνάμ.

Η Γαλλία ωστόσο, ελεύθερη πλέον και με ηγέτη τον στρατηγό Κάρολο ντε Γκωλ, δεν εννοούσε να εγκαταλείψει την πρώην αποικία της. Αποβίβασε στρατεύματα και σύντομα οι Γάλλοι έθεσαν υπό τον έλεγχό τους το νότιο τμήμα της χώρας με κέντρο τη Σαϊγκόν. Μπροστά στον κίνδυνο της σύρραξης τα δύο μέρη προτίμησαν να διαπραγματευθούν. Συμφωνήθηκε η παραχώρηση εκτεταμένης αυτονομίας στο Βιετνάμ, αλλά μέσα στο πλαίσιο της λεγόμενης Γαλλικής Ενωσης, πράγμα που άφηνε τον ουσιαστικό έλεγχο της χώρας στα χέρια της Γαλλίας.

Ο πρώτος Πόλεμος της Ινδοκίνας

Εν τω μεταξύ ο Χο Τσι Μινχ είχε αναδειχθεί αδιαμφισβήτητος εθνικός ηγέτης εξουδετερώνοντας όλους τους μη κομμουνιστές πολιτικούς αντιπάλους του. Η συμφωνία ωστόσο δεν άργησε να δείξει τις αδυναμίες της με τις προστριβές που παρουσιάστηκαν ανάμεσα στα δύο μέρη. Όταν γαλλικό πολεμικό σκάφος βομβάρδισε την πόλη Χαϊφόνγκ σκοτώνοντας 6.000 Βιετναμέζους, άρχισε ο λεγόμενος πρώτος Πόλεμος της Ινδοκίνας, στις 19 Δεκεμβρίου του 1946.

Παρά την επίμονη προσπάθειά τους και τη μαζική αμερικανική βοήθεια, οι Γάλλοι ηττήθηκαν σε αυτόν τον πόλεμο, με χειρότερο γι' αυτούς επεισόδιο την πανωλεθρία τους στο Ντιεν Μπιεν Φου στις 7 Μαΐου του 1954.

Οι λεγόμενες Συμφωνίες της Γενεύης που ακολούθησαν (Μάιος-Ιούλιος 1954) χώρισαν τη χώρα σε δύο τμήματα, με όριο τον 17ο παράλληλο, το Βόρειο και το Νότιο Βιετνάμ, που θα ενώνονταν πάλι μετά τις εκλογές οι οποίες προγραμματίστηκαν για το 1956. Αναγνώρισαν επίσης σιωπηρά τον Χο Τσι Μινχ ως πρόεδρο του Βορείου Βιετνάμ.

Ενώ στο Βόρειο Βιετνάμ καταβάλλονταν πιτάνιες προσπάθειες για πρόοδο, στο Νότιο Βιετνάμ τα διεφθαρμένα απολυταρχικά καθεστώτα διαδέχονταν το ένα το άλλο και τελικά οδήγησαν στην εμφάνιση ανταρτικού κινήματος, των Βιετκόνγκ. Με αυτά τα δεδομένα οι Αμερικανοί, οι οποίοι είχαν αναλάβει υπό την προστασία τους το Νότιο Βιετνάμ, φοβούμενοι ότι ο Χο Τσι Μινχ θα κέρδιζε σίγουρα τις εκλογές, εμπόδιζαν τη διεξαγωγή τους. Οι Βιετκόνγκ ζήτησαν βοήθεια από το Ανόι και την έλαβαν: το Βόρειο Βιετνάμ τους τροφοδοτούσε με εφόδια που διέρχονταν από το κρυμμένο μέσα στη ζούγκλα «Μονοπάτι Χο Τσι Μινχ». Με την ενεργό ανάμειξη των αμερικανικών στρατευμάτων την άνοιξη του 1965 άρχισε ο δεύτερος Πόλεμος της Ινδοκίνας.

Συνέντευξη με τον Αντώνη Σαμαράκη

«Η λογοτεχνία είναι μια απεγνωσμένη απόπειρα ανθρώπινης επικοινωνίας»

Του Βασίλη Λεβαντίδη

Δε σταμάτησε ούτε στιγμή να πιστεύει ότι «Ζητείται ελπίς» στον σύγχρονο κόσμο μας. Ο «αιώνιος έφηβος» και αγαπημένος συγγραφέας Αντώνης Σαμαράκης, μέσα από το έργο του αλλά και τον αυθεντικό και πηγαίο δημόσιο λόγο που επί χρόνια άφοβα αρθρώνει και με επίκεντρο τον άνθρωπο, συνεχίζει να αφυπνίζει τις συνειδήσεις μας και να «χρησιμοποιεί» τη λογοτεχνία ως όχημα κοινωνικής παρέμβασης και αντίστασης στη λήθη και την κάθε είδους αδικία. Στιγματίζει τα κοινωνικά προβλήματα, υμνεί τον έρωτα και τη φιλία, αποζητά την ειρήνη και την ευημερία μέσα από τη συναδέλφωση και την πολιτιστική συνύπαρξη των λαών. Ο Αντώνης Σαμαράκης λατρεύει τους νέους. Έτσι εξηγείται και ο πρωταγωνιστικός του ρόλος στον θεσμό της «Βουλής των Εφήβων», όπου κάθε χρονιά χτυπά η καρδιά της ελληνικής νεολαίας.

Πόσο δύσκολο είναι τελικά κ. Σαμαράκη να περπατά κανείς επί τόσα χρόνια στην «Οδό του Βιβλίου».

Βασίλη μου, όπως γράφει η τροχαία καμιά φορά οδός αδιέξοδος ή οδός μονής κατευθύνσεως (!)... θα τα δούμε όμως αυτά.

Το βιβλίο σας με τίτλο «Εν Ονόματι» των εκδόσεων «Καστανιώτη», βρίσκεται ήδη στην 10η έκδοσή του. Πόσο στ' αλήθεια έρχεται στο νου σας, το πρώτο σας βιβλίο, που έδωσε το ισχυρό λογοτεχνικό σας στίγμα και σας έκανε γνωστό; «Ζητείται ελπίς» και σήμερα;

Ναι, δυστυχώς. Το βιβλιαράκι αυτό, φτωχική εμφάνιση, τυπωμένο με δικά μου ξενύχτια, είχε βγει το 1954. Σήμερα, στον 21ο αιώνα, δεν ξέρω τι θα γίνει επιτέλους να αλλάξει ο κόσμος αυτός και η Ελλάδα. Και σήμερα και πάλι κατέστη κύριο ερώτημα η αγωνία των απλών καθημερινών ανθρώπων –όλοι μας είμαστε καθημερινοί άνθρωποι, συγγραφείς και μη συγγραφείς. Είναι η ελπίδα, η αναζήτηση ελπίδας.

Είναι τόσο έντονα τα αιτήματα εκείνης της εποχής και ίσως ακόμη πιο έντονα σήμερα.

Βεβαίως έτσι είναι.

Οι κοινωνικές ανισότητες φαίνεται ότι μεγαλώνουν ολοένα και περισσότερο...

Πολύ καλά τα λέτε. Ας αρχίσουμε πάλι από την ελπίδα. Η ελπίδα, που θα έπρεπε να είναι ένα αγαθό σε κοινή χρήση ελεύθερο, είναι ένα αγαθό εν ανεπάρκεια αλλά και εν ελλείψει. Και βέβαια αν παλιά λέγαμε εμείς γενικά στο σχολείο «dum spiro spero», όσο αναπνέω ελπίζω. Αλλά στην Αθήνα, με την μόλυνση του περιβάλλοντος, όσο αναπνέεις δεν ελπίζεις γιατί μπαίνει και η μόλυνση. Αλλά και στην Θεσσαλονίκη, σήμερα που διάβαζα στις εφημερίδες, στον «Αγγελιοφόρο» ότι έχετε μία σημαντική μόλυνση, ένα νέφος. Και πάλι δεν ελπίζεις λοιπόν. Εδώ χρειάζεται αγώνας ατομικός και συλλογικός για να βρεθεί αυτή η ελπίδα.

Επικαλείστε συχνά τον Μακρυγιάννη.

Βεβαίως γιατί μ' έχει καταπλήξει ο αγώνας του, η σοφία του η ταπεινός του, η σεμνότητά του η παλικάριά του, το ήθος του και αυτό βέβαια το απροσκύνητος που έλεγε. Το απροσκύνητος!

Η ζωή είναι ένας αγώνας.

Άμα τα βάζεις κάτω δεν πας πουθενά.

Κύριε Σαμαράκη στο έργο σας προτιμάτε να μιλάτε απλά και με παραδείγματα για τα συναισθήματα μεταξύ των ανθρώπων. Στο βιβλίο σας «Εν Ονόματι» περιλαμβάνετε αρκετά παραδείγματα μαθητών. Τα τελευταία χρόνια ζούμε επανειλημμένα τις μικρές αλλά και τις μεγάλες επαναστάσεις των μαθητών για καλύτερη μόρφωση και παιδεία. Πως βλέπετε αυτές τις πρωτοβουλίες των νέων;

Καταρχήν, αν μου επιτρέπετε να σας πω ότι σωστά λέτε για τους ήρωες στα βιβλία μου -διηγήματα και μυθιστορήματα- δεν είναι ποτέ πρόσωπα επίσημα, αυτό που λέμε οι επίσημοι. Δεν με ενδιαφέρουν, μου είναι αδιάφοροι. Ξέρεις πολύ καλά ότι όταν ένα αγόρι πει σε ένα κορίτσι είμαι ερωτευμένος μαζί σου, το να του πει το κορίτσι απλώς και μόνο μου είσαι αδιάφορος είναι η πιο βαριά ποινή. Μου είναι αδιάφοροι. Τα παιδιά με συγκινούν, οι καθημερινοί άνθρωποι και εμείς οι λεγόμενοι συγγραφείς και λογοτέχνες είμαστε καθημερινοί άνθρωποι. Εγώ στα νιάτα μου πίστευα όταν ξεκίνησα τη λογοτεχνία ότι έχω ένα Άγιο Πνεύμα «εν είδει περιστεράς» στη δημόσια έμπνευση, κάτι σαν επιφοίτηση...

Ανθρωπος σημαίνει «άνω θρώσκω»

Ναι, ναι, αλλά όταν το συζήτησα με τον πατριάρχη τελευταία, μου είπε «συμφωνώ μαζί σου». Του λέω ότι εσείς της Εκκλησίας αναφέρετε το «Ανω Σχώμεν τας καρδίας» αλλά τα μάτια πρέπει να είναι κάτω, στο πεζοδρόμιο, όπου είναι τα φρικτά κοινωνικά προβλήματα, τα βάσανα των απλών ανθρώπων.

Έχετε δηλώσει ότι οι εξουσίες έχουν την τάση να ξεχνούν το ανθρώπινο παράδειγμα.

Ε αυτό είναι! Μα αυτό είναι το λάθος τους. Ενώ είναι πάνοπλες, πανίσχυρες, τον ανθρώπινο παράγοντα τον ξεχνούν. Όποτε έπεσε μια δικτατορία, μία χούντα, ένα τυραννικό καθεστώς, ο ανθρώπινος παράγων ήταν που τον γκρέμισε. Ο ανθρώπινος παράγων τον οποίο ξεχνούν. Θα είδατε και πρόσφατα, στις χώρες εκείνες που έχουν καθεστώτα τυραννικά πως βούλιαξαν σαν να ήταν από χαρτάκι.

Γνωρίζουμε όλοι τη λατρεία και την αγάπη που έχετε προς τα παιδιά, τα οποία μάλιστα σας την ανταποδίδουν.

Και εσύ δεν τα αγαπάς ;

Όλοι μας. Σας παρακολουθούμε κάθε χρόνο στη «Βουλή των Εφήβων», να πρωτοστατείτε στηρίζοντας, ενισχύοντας και καθοδηγώντας τα παιδιά. Μιλήστε μας λίγο για αυτήν την προσπάθεια. Πως είναι να μιλούν τα παιδιά για τα δικά τους προβλήματα και να ακούνε οι μεγάλοι, θυμίζοντας παράλληλα τον γνωστό στίχο «φοβάμαι όλα αυτά που θα γίνουν για μένα, χωρίς εμένα»...

Φοβερός στίχος. Δεν είμαι πρωτεργάτης πουθενά, απλώς συνεργάζομαι με άλλους επιστήμονες ανθρώπους με πάθος για μια καλύτερη Ελλάδα ως πρέσβης καλής θέλησης και της UNISEF και των Γιατρών χωρίς Σύνορα. Η Βουλή των εφήβων ήταν μια ιδέα μια έμπνευση του Απόστολου Κακλαμάνη, τον οποίο θεωρώ με όλη μου την συνείδηση εθνικό κεφάλαιο. Εθνικό κεφάλαιο. Πρόκειται για μια παγκόσμια πρωτοτυπία. Έχουμε σήμερα γύρω στις 15-16 χώρες που ζητάνε το μοντέλο της ελληνικής «Βουλής των εφήβων», διότι δεν υπάρχει πουθενά. Και υπάρχει μία επιτροπή στην οποία με τίμησε ο Πρόεδρος της Βουλής αναθέτοντάς μου τη θέση του Προέδρου, με εθνική ομοψυχία. Συζητάμε με διάλογο. Είναι μια επιτροπή αποτελούμενη από επιστήμονες. Συζητά με διάλογο, με αντιπαραθέσεις αλλά με ομοψυχία, με καλή καρδιά, όλο το πρόγραμμα κάθε χρόνο της «Βουλής των Εφήβων». Από εκεί και πέρα καλούνται όλα τα Λύκεια δημόσια και ιδιωτικά σε όλη την Ελλάδα. Η δεύτερα Λυκείου αλλά από φέτος βάλαμε και την πρώτη Λυκείου γιατί είναι ώριμα τα παιδιά. Τα παιδιά είναι ώριμα, μην ακούω αυτήν την κοτσάνα, «παιδί είναι δεν καταλαβαίνει!». Εσύ δεν καταλαβαίνεις ότι το παιδί καταλαβαίνει! Και μετά η Επιτροπή δεν έχει καμία ανάμειξη στην αξιολόγηση των επιτυχόντων, που γράφουνε ένα ελεύθερο θέμα. Αυτό θέλω να τονίσω, δεν είναι έκθεση με πρόλογο με επίλογο και τέτοια πράγματα. Ελεύθερα, ελεύθερα.

Μπαίνουν στην ουσία τα παιδιά;

Στην ουσία, μα και το μαχαίρι στην πληγή! Και είναι 400 καθηγητές Μέσης Εκπαιδεύσεως κλεισμένοι στο γήπεδο μπάσκετ του ΟΑΚΑ, του σταδίου μέρα και νύχτα, βλέπουν και αξιολογούν τα γραπτά. Οι εκατό δεν ξέρουν τι βάλανε οι άλλοι εκατό και όλοι οι υπόλοιποι και έτσι βγαίνει ο πίνακας.

Όταν ολοκληρώνεται κάθε διαδικασία, με ποια αίσθηση αποχωρείτε, ότι τα παιδιά τα είπαν και τελείωσε το θέμα; Του χρόνου να τα ξαναπούμε παρόμοια... Ποιες είναι πραγματικά οι δυνατότητες που πιστεύετε ότι έχει αυτός ο θεσμός; Μπορεί π.χ. να ασκήσει πίεση για να αλλάξουν πράγματα στην κοινωνία μας;

Έβαλες το δάκτυλο «εις τον τύπον των ήλων». Λοιπόν ακριβώς και μένα αυτό είναι ο καημός μου, το βάσανο μου και των παιδιών. Τι γίνονται αυτά τα οποία τα παιδιά λένε. Τυπώνονται κάθε χρόνο, τα πρακτικά στενογραφημένα και των έξι επιτροπών, όπως είναι οι Επιτροπές της Βουλής. Τα παιδιά μιλάνε ελεύθερα στην ολομέλεια, το ίδιο ελεύθερα μπροστά στον κόσμο απευθείας. Τον έξοχο Κωνσταντίνο Στεφανόπουλο, στον Πρωθυπουργό και στους Βουλευτές. Μιλάνε πολύ σκληρά και για τους Βουλευτές και για τους Υπουργούς. Και για αυτά, πάλι πρακτικά κρατάμε και στο τέλος βγαίνει ένας τόμος τον οποίο θα σας αποστείλω, όπου υπάρχουν όλα κατά λέξη, δεν έχει αφαιρεθεί ούτε κόμμα από τα παιδιά και υπάρχει και μία πρωτοτυπία πολύ σπάνια στην Ελλάδα, στο τέλος δημοσιεύονται όλες οι κριτικές, τα δημοσιεύματα του τύπου ακόμη και τα δυσμενή.

Οι πολιτικοί μας λαμβάνουν υπόψιν αυτές τις προτάσεις.

Βεβαίως. Υπάρχουν πολλές προτάσεις. Τα παιδιά προτείνουν. Οι πολιτικοί μπορούν να ανατρέξουν στα πρακτικά. Ο σκοπός είναι πρώτα – πρώτα να τα διαβάζουνε; Να τα ανοίξουν και να τα διαβάσουν; Ύστερα τι κάνουνε; Αυτό είναι το θέμα ότι μένει ένα κενό εκεί.

Πολλές φορές έχετε πει ότι δεν σας ενδιαφέρουν τόσο τα ζητήματα που έχουν να κάνουν στενά με την πολιτική αλλά σας ενδιαφέρει ο άνθρωπος. Γράφετε δηλαδή, για να μιλήσετε για τα ανθρώπινα συναισθήματα. Αυτό διαφαίνεται και μέσα από τα βιβλία σας «Ζητείτε Ελπίς», το «Λάθος», το «Αρνούμαι»... Είναι κάτι σαν μανιφέστα τα έργα σας. Όπως και το «Εν ονόματι», υποθέτω πως και αυτό έχει έναν χαρακτήρα μανιφέστου, που συσπειρώνει αγωνιστικά και δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να το αγαπήσουν. Στο «Ζητείται ελπίς» γράφατε: «Όλα άρχισαν πολύ απλά έτσι όπως αρχίζει μία καινούργια μέρα. Σε κάτι ταβερνάκια ο αγαπημένος μου φίλος ποιητής και δημοσιογράφος και μια κοπέλα η Δήμητρα Παναγάκου. Τους έλεγα διάφορες ιστορίες. Άλλες ιστορίες της είχα ζήσει στην γειτονιά που γεννήθηκα και μεγάλωσα στο Μεταξουργείο, στην πλατεία Βάθης, άλλες ήταν πλάσματα της φαντασίας μου. Μερικές ανάμικτες με την πραγματικότητα. Τότε οι δύο φίλοι μου με παρακινούσαν να τις γράψω. Έτοιμα διηγήματα είναι κάτσε να τα γράψεις. Με το πολύ το κάτσε – κάτσε, κάθισα και εγώ λέτε και έγραψα 12 διηγήματα το πρώτο μου βιβλίο «Ζητείτε ελπίς 1954». Τόσο απλά...

Απλά. Είναι τόσο απλά, έγιναν τόσο απλά, η ζωή είναι κατά βάθος απλή, εμείς την δυσκολεύουμε. Όλα είναι απλά και η ανθρώπινη επικοινωνία είναι ένα απλό πράγμα, εμείς το δυσκολεύουμε και το στερούμε. Και η λογοτεχνία είναι μία απόπειρα απεγνωσμένη ανθρώπινης επικοινωνίας. Μιλάς, την ακούει την φωνή σου ο άλλος, ο άγνωστος αναγνώστης την καταλαβαίνει απαντάει ενώ σ' αυτόν που δεν την καταλαβαίνει δεν υπάρχει ανθρώπινη επικοινωνία. Απλώνεις το χέρι, το πιάνει ο άλλος το σφίγγει με το δικό του, γίνεται η ανθρώπινη επικοινωνία.

Έχετε ταξιδέψει πολύ. Όλα αυτά τα ταξίδια αποτελούν ερεθίσματα που αποτυπώνονται στο χαρτί. Μιλήστε μας λίγο για τα ταξίδια σας...

Έχω ταξιδέψει από τον καιρό που ήμουν 16 χρονών. Μπήκα στα 15 στο Υπουργείο Εργασίας και αφού πέρασα μία περίοδο ένταξης σε μία οργάνωση επαναστατική, αναρχική, μετά απογοητεύτηκα. Ήμουν ο Γραμματέας της Οργάνωσης αυτής, είχαμε μαθητικό τμήμα, ήταν 13,14,15 χρονών, πήγαινα στους Υπουργούς στα Υπουργεία, ζητάγαμε μαθητικά εισιτήρια, μαθητικά συσσίτια και μετά όταν είδα ότι έγινε Υπουργείο Εργασίας, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, έδωσα εξετάσεις στον αείμνηστο Γεώργιο Καρτάλη, μια μεγάλη προσωπικότητα, που ενώ ήταν από εύπορη οικογένεια του Βόλου μπήκε στην Εθνική Αντίσταση και αγωνίστηκε, σπουδαίο πολιτικό και ύστερα το 1936 ήρθε η δικτατορία του Μεταξά. Δεν του άρεσα εγώ, γούστο του, και με έδιωξε, έφυγα από το υπουργείο. Πριν όμως με διώξουνε είχα πάει στην Κωνσταντινούπολη, με κρατική αποστολή και μετά στο Βουκουρέστι. Στην Κωνσταντινούπολη δε, έμεινα μόνο μία ημέρα και έπρεπε να πάω επειγόντως ολοταχώς σε μία κρατική υπηρεσία. Μπήκα σ' ένα τραμ και άκουγα σ' ένα κάθισμα δυο ανθρώπους να μιλάν ελληνικά. Πήγα κοντά τους και λέω είστε Έλληνες βρε παιδιά, που να κατέβω για να πάω εκεί; Και με αρπάζει ένα χέρι, ένας πελώριος αστυνομικός Τούρκος με σπάει στο ξύλο μέσα γιατί είχε βγει διαταγή.

Και όποτε πηγαίνετε στην Τουρκία τρώτε ξύλο, λέτε συχνά;

Ναι τρώω ξύλο και άμα δεν φάω ανησυχώ ότι κάτι συμβαίνει.

Το ταξίδι στην Αιθιοπία ...

Μετά είχαμε το ταξίδι αυτό το 1953, επτά μήνες στην Ευρώπη και από την Διεθνή Οργάνωση Εργασίας, που είναι ένα επίλεκτο όργανο των Ηνωμένων Εθνών και μετά Βραζιλία. Μία φορά, το 1953, όπου έπαιξα τη ζωή μου κορώνα γράμματα στο «νησί των Ανθέων», που έγινε κόλαση και παράδεισος. Δουλειά υπήρχε μόνο για τους φτωχούς μετανάστες, Έλληνες, Τούρκους, Γιουγκοσλάβους κ.ά. Μετά ήρθε το 1953, στη Σενεγάλη και μετά ήρθαν πολλά άλλα ταξίδια. Αιθιοπία με τη UNICEF, το φοβερό εκείνο ταξίδι και μετά Ινδία και Πακιστάν.

Στα βιβλία σας επικαλείσθε συχνά παραδείγματα που αφορούν τις κοινωνικές διακρίσεις στα παιδιά του κόσμου, τις φυλετικές διακρίσεις, το ρατσισμό, την ξενοφοβία... Μπορεί αβίαστα να τα χαρακτηρίσει κανείς ως πράξεις πνευματικής αντίστασης. Είναι το βιβλίο μια πράξη κοινωνικής αντίστασης;

Βεβαίως. Υπήρχε πάντα. Το βιβλίο που να είναι λογοτεχνία αλλά συγχρόνως να έχει αγγίζει και τα καυτά κοινωνικά, τα ανθρώπινα προβλήματα. Μπορείς να γράψεις ένα διήγημα, ένα μυθιστόρημα με μια ιστορία ενός ανέργου που να είναι καθαρή λογοτεχνία. Αυτό το διήγημα να μην γίνεται μπροσούρα που λέμε πολιτική

κ.ά. Μην ξεχνάς ότι οι αρχαίοι, οι μεγάλοι τραγικοί στην Αθήνα γράφανε για τα προβλήματα του καιρού τους και του τόπου τους και στέλνανε μηνύματα. Και ο Αριστοφάνης είναι βαθιά πολιτικοποιημένος αν το πούμε έτσι και δίνει μηνύματα και οι νεότεροι ξένοι συγγραφείς ο Σαίξπηρ, ο Ντοστογιέφσκι, ο Γκόγκολ, ο Τολστόι, ο Μαγιακόφσκι, όλοι. Ο Τσέχωφ, που σήμερα με ντοκουμέντα που βρέθηκαν ήσαν ενεργός κοινωνικός αγωνιστής. Μην πάμε πολύ μακριά, μην ξεχνάς ότι η βελτίωση της θέσης των μαύρων στις Η.Π.Α. δεν έγινε από τίποτα καρδινάλιους και επισκόπους, έγιναν από εκείνο το βιβλιαράκι εκείνης της γυναίκουλας που έγραψε την «Καλύβα του μπάρμπα Θωμά», ότι εδώ απέκτησε η παγκόσμια κοινή γνώμη μια οδυνηρή αίσθηση τι σημαίνει πόλεμος με τα βιβλία του Εριθ Μαρία Ρεμάλκ «Ουδέν νεώτερον από το δυτικό μέτωπο», με του Ανδρέα Λάζο του Ούγγρου «Άνθρωποι εναντίον ανθρώπων», με τη «Φωτιά» του Μπαλβίς, με όλα αυτά του Μυριβήλη τα αντιπολεμικά βιβλία.

Ποια είναι η υποχρέωση του συγγραφέα;

Να είναι παρών! Να είναι η φωνή εκείνων που δεν έχουν φωνή, Βασίλη. Των καταπιεσμένων, των ταπεινωμένων και καταφρονημένων, των φυλακισμένων, των φορέων του AIDS που τους κλείνουμε σε γκέτο και δεν τους θέλουμε ενώ δεν μεταδίδεται το AIDS. Των απεξαρτημένων παιδιών που με αγώνα απεξαρτήθηκαν από τα ναρκωτικά και όμως δεν τους θέλουμε και δεν τους δίνουμε δουλειά και δεν τους βρίσκουμε δουλειά και δεν τους δεχόμαστε, των ρομά, δηλαδή των τσιγγάνων που ζουν σε γκέτο. Δεν είναι παραδεκτή η γκετοποίηση της Ελλάδας.

Στο λαό μας αρέσουν τα παραμύθια, αρέσουν οι μύθοι. Πόσο εύκολο είναι να χρησιμοποιείτε τον μύθο για να στείλετε κοινωνικά μηνύματα; Υπάρχει ο μύθος στις ιστορίες σας ή σε κάποιες ενυπάρχουν και στοιχεία της πραγματικότητας;

Και σε αυτές που είναι το κοινωνικό μήνυμα φαντασία, ενυπάρχουν στοιχεία της πραγματικότητας από την ίδια μου την ζωή ή αυτή που έχω ζήσει εγώ ή η ζωή που έχουν ζήσει άλλοι άνθρωποι, που εγώ έχω παρακολουθήσει από κοντά.

Πως αποφασίσατε να γράψετε την αυτοβιογραφία σας; Αφού οι συγγραφείς δεν πεθαίνουν ποτέ γιατί υπάρχει η παύλα δίπλα στο 1919;

Η παύλα θα συμπληρωθεί κάποτε Βασίλη... Θα σε ειδοποιήσω μόλις πάρω φαξ από το υπερπέραν να κάνουμε την τελευταία συνέντευξη...

Πως μπόρεσαν και σας έπεισαν;

Δεν ήθελα ρε Βασίλη να το γράψω αυτό, ήταν μια πράξη εγωισμού από την πλευρά μου αλλά οι Άγγλοι και οι Αμερικανοί ... Ξέρει η Ελένη, ξέρει τι τράβηξε η Ελένη τι τράβηξα εγώ γράφοντας το βιβλίο αυτό επί τέσσερα χρόνια. Η Ελένη, το βλέπεις, είναι σεμνή, δεν θέλει να μιλήσει, ξέρει ποιος με κυνηγούσε, με κυνηγούσαν οι Άγγλοι και οι Αμερικανοί εκδότες διότι θέλαν την αυτοβιογραφία. Λέω ρε παιδιά δεν γράφω εγώ αυτό. Όχι λέει, εδώ οι αναγνώστες θέλουν να ξέρουν για την ζωή του συγγραφέα. Με ζορίσανε. Το γράφω, βασανίζομαι τέσσερα χρόνια, το σκίζω, το ξαναγράφω, το σκίζω το ξαναγράφω. Δημοσιεύεται αμερικάνικα και εγγλέζικα και δημοσιεύεται και στην Ελευθεροτυπία στην αρχή του 1992. Και μετά το βγάζω και σε βιβλίο.

Τι ακολουθεί μετά το «Εν ονόματι».

Ετοιμάζω τις αναμνήσεις αλλά την συγκίνηση μου από τους φίλους που είχα στην ζωή μου και αρχίζω από σένα που είσαι ο πιο πρόσφατος Βασίλη. Και ετοιμάζω και ένα μυθιστόρημα. Έχω έτοιμο έναν τόμο και δύο διηγήματα, ποιήματα για παιδιά πάνω από εξήντα ποιήματα για λιγότερο παιδιά αλλά με καρδιά παιδιού, με ερωτικά και άλλα. Πώς να το κάνουμε Βασίλη ο έρωτας! Ευτυχώς που υπάρχει και ο έρωτας ακόμη στην ζωή μας και θα υπάρχει πάντα!

Και το βιβλίο είναι ένας έρωτας.

Και βέβαια είναι έρωτας και η δημιουργία του ανθρώπου από τον ύψιστο είναι πράξη ερωτική προς το ανθρώπινο πλάσμα, είναι πράξη αγάπης, βέβαια. Και η Βουλή των Εφήβων πρόπερσι επειδή μου αρέσει το χάπενινγκ και όχι οι εισαγωγές και οι πρόλογοι είπα αυτό το γκράφιτι στο Παρίσι. Απαγορεύεται το

απαγορεύεται! Και πέρυσι επειδή είχαμε παιδιά δευτέρας Λυκείου που έχουν την Αντιγόνη του Σοφοκλή είπα «Έρωσ ανίκατε μάχαν» και λέω μην μου πείτε ότι αυτό το μάθατε μόνο από την Αντιγόνη του Σοφοκλή. Έτσι δεν είναι; Οπότε είναι μια πράξη έρωτα και έχουμε τον έρωτα και την ελευθερία όπως ξέρεις τον έρωτα για την δημοκρατία, τον έρωτα για κοινωνική δικαιοσύνη, τον έρωτα για το βιβλίο, για την λογοτεχνία.

Θα λέγατε κάτι σε έναν νέο που κάνει δειλά – δειλά, τα πρώτα του βήματα στη ζωή. Θα του λέγατε κάτι για τον πολιτισμό μας, για την Ελλάδα;

Όχι δεν θα του έλεγα για πολιτισμό θα του έλεγα για...

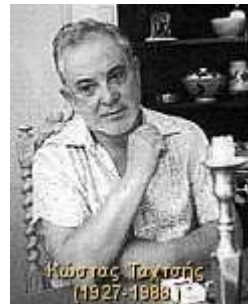
Κοιτώντας τον στα μάτια κ. Σαμαράκη...

Ναι, ναι στα μάτια όσο μπορώ γιατί δεν έχουμε δικαίωμα να κοιτάμε στα μάτια τα παιδιά σήμερα, είμαστε ένοχοι. Είμαστε ένοχοι, εμείς οι μεγάλοι, στα χρόνια και στα αξιώματα. Και μπροστά στα μάτια ενός παιδιού πρέπει να σκύβουμε με συντριβή το κεφάλι, με συντριβή το κεφάλι και αν μπορούσα κάπως να το κοιτάξω θα του έλεγα, σε παρακαλώ να αγωνιστείς, γιατί τίποτα δεν γίνεται χωρίς αγώνα, να μείνεις έτσι όπως είσαι σήμερα, στα φυσικά σου χρώματα αυθόρμητος, ειλικρινής χωρίς υποκρισίες σε όλους του τομείς, να είσαι πάντα ο εαυτός σου. Αλλά θέλει αγώνα για να μείνεις ο εαυτός σου και εγώ θυμάμαι επειδή κάνω την διάκριση μεταξύ της θαυμάσιας νέας γενιάς που έχουμε σήμερα και εμείς οι μεγάλοι κάνουμε αυστηρά κριτική άδικη και βλακώδη και γελοία. Διότι εμείς λέμε η νεολαία σήμερα... Ποια νεολαία σήμερα; Η νεολαία είναι θαυμάσια, εμείς δεν είμαστε άξιοι της νεολαίας. Λέγαμε η αγνή ελληνική επαρχία και εγώ είμαι από επαρχία και οι ρεματιές ήτανε με εξώγαμα πνιγμένα και η αιμομιξία σύννεφο. Σήμερα οι σχέσεις των δύο φύλων είναι ειλικρινείς, απλές, εγώ είδα στην Καλαμαριά προχθές, το βλέπω και στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις και αισθάνθηκα τη νύχτα μέσα ένα αγόρι και ένα κορίτσι αγκαλιασμένα. Η εικόνα της ομορφιάς, της αλήθειας και της ζωής. Και παίρνω κουράγιο, αισιοδοξία, όπως παίρνω κουράγιο από τα φορτηγά που γράφουν πίσω «Έχει ο Θεός». Εντάξει έχει ο Θεός αλλά ως πότε θα έχει; Μήπως απελπίστηκε και αυτός; Θα του έλεγα λοιπόν κι αυτό «Να μείνεις όπως είσαι παιδί μου, να αγωνιστείς να μείνεις όπως είσαι»!

...«5 Νοεμβρίου 1998. Νύχτα. Στην Ελλάδα. Σε μια μικρή πόλη. Ένα παιδί ο Δημήτρης 16 χρονών, μαθητής στη Β' Λυκείου, γράφει στο κομπιούτερ του και ρίχνει στους δρόμους μια προκήρυξη, με την υπογραφή μιας φανταστικής οργάνωσης νέος. Άνεμος σωτηρίας από τα εν ονόματι. Είναι μια κίνηση διαμαρτυρίας και εξέγερσης εναντίον των διαφόρων εν ονόματι που καταδυναστεύουν τη ζωή μας και της αφαιρούν το αληθινό της νόημα. Τα παιδιά εμείς, οι νέοι εμείς, είμαστε στην πρώτη γραμμή του αγώνα κατά των διαφόρων εν ονόματι, που καταδυναστεύουν τη ζωή μας και δεν μας αφήνουν να σκεφτόμαστε και να πράττουμε ως ελεύθεροι άνθρωποι»...

ΚΩΣΤΑΣ ΤΑΧΤΣΗΣ

Κι έχουμε πόλεμο!

Στόχοι:

- ✓ Να γνωρίσουν οι μαθητές ένα δείγμα από το σημαντικό πεζογράφημα *Το τρίτο στεφάνι* του Κ.Ταχτσή.
- ✓ Να καλλιεργηθεί ο προβληματισμός τους γύρω από τις ιδιωτικές και ανθρώπινες όψεις μιας κρίσιμης ιστορικής στιγμής, όψεις που είναι αθέατες για τους μεταγενέστερους, καθώς καλύπτονται από τη δημόσια διάσταση και την κατοπινή εξέλιξη των ιστορικών γεγονότων

Μέθοδος: ερμηνευτική

Αφόρμηση:

Κώστας Ταχτσής γεννήθηκε στις 8 Οκτωβρίου 1927 στη Θεσσαλονίκη, έζησε όμως τα παιδικά του χρόνια και την εφηβεία στην Αθήνα - μια από τις σκληρότερες περιόδους της ιστορίας μας: δικτατορία Μεταξά, πόλεμος, κατοχή, πείνα...

Στα γράμματα πρωτοεμφανίζεται ως ποιητής, με τρεις συλλογές τις οποίες, αργότερα, έσπευσε να αποκηρύξει: "**Ποιήματα**" (1951), "**Μικρά ποιήματα**" (1952), "**Περί ώραν δωδεκάτην**" (1953). Έτσι η εμφάνισή του τοποθετείται το 1954 με τη "**Συμφωνία του Μπραζίλιαν**", ενώ δυο χρόνια μετά εκδίδει την ποιητική συλλογή "**Καφενείο το Βυζάντιο**" (1956).

Στο μεταξύ ταξιδεύει: Ευρώπη, Αμερική, Αυστραλία. Κατά διαλείμματα, βρίσκεται στην Ελλάδα. Σ' ένα απ' αυτά, το 1963, ένα χρόνο πριν την οριστική επιστροφή του εκδίδει το "**Τρίτο στεφάνι**", με δικά του έξοδα (πούλησε το σπίτι του στην Πλάκα) σε 3.500 αντίτυπα. Η πρώτη του έκδοση

θα εξαντληθεί σε διάστημα 7 χρόνων. Το βιβλίο επανεκδίδεται δεύτερη φορά το 1970 από τις εκδόσεις «Ερμής».

Ευαίσθητος πολιτικά υπογράφει το πρώτο μανιφέστο ενάντια στην δικτατορία των συνταγματαρχών, τη γνωστή "**Δήλωση των 18**" (1969).

Έχει μεταφράσει τέσσερις κωμωδίες του Αριστοφάνη καθώς και θεατρικά έργα από το σύγχρονο δραματολόγιο (Δεσποινίς Μαργαρίτα του Ατάνντε που έπαιξε η Λαμπέτη).

Ο Κώστας Ταχτσής είναι ένας από τους πιο πετυχημένους και πολυδιαβασμένους Νεοέλληνες συγγραφείς. Το Τρίτο στεφάνι έχει κυκλοφορήσει σε περισσότερα από 100.000 αντίτυπα, ενώ έργα του έχουν μεταφραστεί σε πολλές ξένες γλώσσες.

Το εύρημα του βιβλίου, δυο γυναικείοι μονόλογοι, της **Νίνας** και της **Εκάβης**, δεσπόζουν σ' ολόκληρη την ιστορία σαν παράλληλα μουσικά θέματα και καταλήγουν σε μια γλυκόπικρη μελωδία. Το μυθιστόρημα αντικατοπτρίζει τις δομές, την ανωριμότητα, τα ελαττώματα και τη δηλητηριώδη γοητεία της μικροαστικής Ελλάδας. Προτείνει μια ερμηνεία της προπολεμικής, της μεταπολεμικής και της εμφυλιακής περιόδου της Ελλάδας των μετόπισθεν. Κι η Ελλάδα των μετόπισθεν είναι η κουρελιασμένη Εκάβη, η γυναικοκρατούμενη οικογένεια, η Ελληνίδα της πονηριάς και των κρυφών δυνάμεων. Όλος ο κλαυσίγελως της ζωής είναι το Τρίτο στεφάνι. Και όλα αυτά με την αριστουργηματική και λαγαρή γλώσσα του, την ανυπέρβλητη γλωσσική του ευστοχία κι ακρίβεια, τη λυγεράδα της έκφρασης και το προσωπικό στυλ του συγγραφέα. Ένα βιβλίο ακατανίκητης γοητείας που αναδεικνύεται κλασσικό.

Θεματικά κέντρα

- προσωπικές και συλλογικές αντιδράσεις μπροστά σε ένα σημαντικό συμβάν
- μικροσκοπική ανίχνευση του πατριωτικού αισθήματος
- προφορικότητα, μαρτυρία

ερμηνευτική προσέγγιση

- ✓ Το απόσπασμα από *Το τρίτο στεφάνι* του Κ.Ταχτσή σκιαγραφεί τις **αντιδράσεις** των μελών μιας μικροαστικής αθηναϊκής οικογένειας, καθώς και προσώπων του κοινωνικού τους περίγυρου την κρίσιμη στιγμή της έκρηξης του πολέμου του '40. Τη στιγμή αυτήν, ιδεολογικές στάσεις, προσωπικά συναισθήματα και ανθρώπινες σχέσεις παίρνουν άλλες διαστάσεις εξαιτίας της τρομαχτικής αναγγελίας του πολέμου.
- ✓ Οι περιστάσεις που προκύπτουν ξαφνικά δημιουργούν **ανάμεικτα αισθήματα** (φόβο, ταραχή αλλά και χιουμοριστική διάθεση) στους σαστισμένους πρωταγωνιστές του κειμένου: η υπηρέτρια κλαίει αναλογιζόμενη τη μοίρα των στρατευμένων αδερφών της, ενώ την ίδια στιγμή αναφέρεται στη Μαρία ως «ου Μπούφους». Ο Θόδωρος επιστρέφει στο σπίτι του κουρασμένος και, έχοντας ήδη πληροφορηθεί την κήρυξη του πολέμου λέει: «*Μαμάκα, μη με ξυπνήσετε ακόμα και να πέφτουν μπόμπες!*». Ο τομέάρχης της μεταξικής νεολαίας προετοιμάζει τα παιδιά για τον πόλεμο βάζοντας τα να στολίσουν την αίθουσα «*με χάρτινες σημαίες κι εικόνες των ηρώων του '21*».
- ✓ Οι πρωταγωνιστές του κειμένου διαισθάνονται τη βαρύτητα της ιστορικής στιγμής που ζουν «*Όσα ζήσαμε, ζήσαμε, έλεγα με το νου μου, όσο χαρήκαμε, χαρήκαμε, αποδώ και πέρα..*» αλλά δεν έχουν ακόμη προφτάσει να την επεξεργαστούν και να συνειδητοποιήσουν πλήρως τη σημασία της «*Μα δεν μπορούσα ούτε ήθελα να φανταστώ το μέλλον*». Η **συγκεχυμένη ψυχολογία** τους μεταφέρεται στον αναγνώστη ανόθευτη, καθώς ο συγγραφέας αποφεύγει να παρεμβάλει στην αφήγηση προβολές στο μέλλον – δηλαδή στην πραγματική εμπειρία του πολέμου και της Κατοχής.
- ✓ Ο οριακός χαρακτήρας των περιστάσεων, εξάλλου, τονίζεται με τη συγκλονιστικά φυσική και άμεση εκδήλωση της **ιδεολογικής μεταστροφής του Αντώνη**. Ο σύζυγος της Νίνας που ως το προηγούμενο βράδυ φλυαρούσε υπερθεματίζοντας για το φιλελληνισμό των χιτλερικών, έρχεται ξαφνικά σε επαφή με την πραγματικότητα και «*μεταμορφώνεται*» σε συγκινημένο πατριώτη: «*Θα τους δείξουμε! Θα τους ράνουμε! Θα τους ρίξουμε στη θάλασσα!*»
- ✓ Ο χειμαρρώδης και emphatic προφορικός λόγος της αφήγησης, λόγος που παρακολουθεί ανελλιπώς τις συναισθηματικές ταλαντεύσεις της Νίνας και εστιάζει με δεινή παρατηρητικότητα στις πιο μικροσκοπικές λεπτομέρειες, πείθει για την αλήθειά του περισσότερο με τους όρους

της προφορικής μαρτυρίας παρά με εκείνους της πεζογραφικής αληθοφάνειας. Αυτή η αρετή, εξάλλου, αποτελεί το κορυφαίο επίτευγμα του μοναδικού μυθιστορήματος του Κώστα Ταχτσή.

❖ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- Σύμφωνα με μια άποψη η εμπειρία του πολέμου ενισχύει το αίσθημα της κοινότητας και της αλληλεγγύης, φέρνει τους ανθρώπους πιο κοντά. Ποια σημεία του κειμένου δείχνουν αυτήν τη λειτουργία;
- Πώς αντιμετωπίζουν το παιδί (Άκης) και η ενήλικη αφηγήτρια (Νίνα) το στολισμό της αίθουσας της ΕΟΝ;
- Ποιες πληροφορίες μας δίνει το κείμενο για το χαρακτήρα και τις απόψεις του Αντώνη και πώς εξηγείται η «μεταμόρφωσή» του μετά την κήρυξη του πολέμου;

Το τρίτο στεφάνι
του Κώστα Ταχτσή

Κεφάλαιο 1

Δε μπορώ, όχι, δε μπορώ να την υποφέρω πια!... Τι πληγή είν' αυτή που μούστειλες θε μου; Τι αμαρτίες έχω κάνει για να με τιμωρείς τόσο σκληρά; Ως πότε θα την έχω στην καμπούρα μου; Ως πότε θάμαι υποχρεωμένη να την ανέχομαι να βλέπω τη μούρη της, ν' ακούω τη φωνή της, ως πότε; Δε θα βρεθεί επιτέλους κανένας στραβός χριστιανός να την πάρει, ν' απαλλαγώ απ' αυτό το έκτρωμα της φύσεως που μ' άφησε ο πατέρας της για να μ' εκδικηθεί – που χαίρι και προκοπή να μη δουν εκείνοι που δε μ' άφησαν να κάνω την έκτρωση!...

Μα γιατί τους βλαστημάω; Δε ζούνε πια. Ούτε φαίν' εκείνοι. Φταίω εγώ που τους άκουσα. Σε τέτοια ζητήματα πρέπει ν' ακούει κανείς μόνο τον εαυτό του, κανέναν άλλον!... Όσο ήταν μικρή, παρηγοριόμουνα με την σκέψη πως, μεγαλώνοντας θ' άλλαζε. «Θ' αλλάξει!» έλεγα. «Θα στρώσει. Στο κάτω της γραφής, αργά ή γρήγορα, μια μέρα θα παντρευτεί. Θα τη φορτωθεί άλλος στην καμπούρα του». Μα δε βαριέσαι! Αδίκαια ήλπιζα. Όπως πάν' τα πράγματα, μου φαίνεται πως θα μείνει γεροντοκόρη. Και πώς να μη μείνει γεροντοκόρη τέτοια που είναι; Αχ, ας όψεται εκείνο το τέρας, η Ερασμία, που την κατέστρεψε με τις κατηχήσεις της. Ποιος άντρας θα γυρίσει, σας παρακαλώ, να την κοιτάξει ερωτικά έτσι που ντύνεται, έτσι που φέρεται, έτσι που μιλάει; Ποιος σοβαρός άνθρωπος θα δεχτεί να την κάνει μητέρα των παιδιών του μ' αυτές τις γελοίες ιδέες που έχει, με τις νευρώσεις που έχει, με το έκζεμα που το ξύνει συνεχώς και δεν τ' αφήνει να κλείσει; Θα μείνει δυστυχώς στο ράφι, και δεν ξέρω η έρμη ποια απ' τις δυο μας να λυπηθώ περισσότερο : Τον εαυτό μου ή εκείνην; Γιατί, ό,τι κι αν λέω, κακά τα ψέματα. Μάνα της είμαι και την πονάω.

Μα πονάω και τον εαυτό μου. Κάθε φορά που με συγχύζει, με τρελαίνει ο πόνος του έλκου. «Αφού σ' έκαν' ο θεός άσκημη», της λέω, «ντύσου τουλάχιστον λιγάκι πιο φανταχτερά, μπας και ξεγελάσεις κανέναν!» Μα δυστυχώς δε μούμοιασε ούτε σ' αυτό. Δε θέλω να πω πως είμ' όμορφη. Μα έχω αέρα. Ήξερα πάντα να ντύνομαι. Στην ηλικία της έπιανα πουλιά στον αέρα. Περνούσα και γύριζαν τα κεφάλια των ανδρών, όπως γυρίζουν τα ηλιοτρόπια στον ήλιο. Δεν ήμουν σαν κι αυτό το σαμιαμίδι! Ήθελα νάξερα σε ποιον διάβολο έμοιασε. Σε μένα δεν έμοιασε, στη γιαγιά της δεν έμοιασε, στον παππού της καθόλου, στον πατέρα της ακόμα λιγότερο. Μπορεί νάταν παλιάνθρωπος, μπορεί νάταν αυτό που ήταν, αλλ' ήταν άνθρωπος του κόσμου. Ήταν όμορφος – πιο όμορφος απ' ό,τι έπρεπε...

Όχι, δεν είμαι όμορφη! Μα ξέρω να ζήσω. Ποια γυναίκα στην ηλικία μου θα βασιόταν τόσο καλά, όσο βασιέμαι εγώ; Όλες μου οι φίλες κι όλες μου οι συμμαθήτριες απ' τ' Αρσάκειο έχουν γεράσει. Τις βλέπω στο δρόμο και τρομάζω. Είναι κιόλας γιαγιάδες!... Όχι επειδή έχουν εγγόνια – η Ιουλία δεν έχει εγγόνια – αλλ' επειδή παραμέλησαν τον εαυτό τους. Αφέθηκαν και γέρασαν. Το σώμα δε γερνάει, αν δε γεράσει πρώτα η καρδιά. «Ας κάνουν οι κόρες μου λούσα!» σου λέει. «Ας πάνε τα παιδιά μου στους χορούς και στις διασκεδάσεις! Εγώ τάφαγα πια τα ψωμιά μου!» Μα το λένε, γιατί έχουν παιδιά που αξίζουν κάθε θυσία. Δεν έχουν τη Μαρία! Δεν ξέρουν τι θα πει νάχεις κόρη τη Μαρία, και γί' αυτό δεν τις αδικώ που με μέμφονται ότι ξαναπαντρεύτηκα, αντί να κοιτάξω να την παντρέψω. Δεν ξέρουν ότι την εποχή που απεφάσισα να κάνω το σάλτο να πάρω το Θόδωρο, ζύγισα όλα τα υπέρ και τα κατά. Η Μαρία, είπα με το νου μου, είναι σαν το ναυαγό που πνίγεται... Αν κάνω πως πάω κοντά της να τη σώσω, θα με παρασύρει και μένα στον πάτο. Ας σωθώ εγώ τουλάχιστον, για να της δώσω καιρό να μεγαλώσει λιγάκι, να ωριμάσει κάπως. «Πάντρεψέ την» μούλεγαν όλες, «και να δεις πως θα γίνει αγνώριστη». Να την παντρέψω εγώ; Ανημποριά έχει να βρει μόνη της γαμπρό; Εμένα στην ηλικία της με φλερτάριζαν δέκα άντρες συγχρόνως. Όπου πήγαινα κρεμόντουσαν απ' τη φούστα μου. Σ' όποιον νάλεγα «σε παίρνω», θάτρεχε με τα τέσσερα!.. Πώς έκανα –θα μού πείτε– τη στραβωμάρα να πάω να πέσω απάνω στο Φώτη, αυτό είν' άλλη ιστορία.

Προτιμώ να μην το θυμάμαι, γιατί συγχύζομαι περισσότερο. Ίσως –λέω καμιά φορά με το νου μου– νάταν γραφτό απ’ το θεό να τον πάρω για να τραβήξω όσα τράβηξα. Γραφτό να γεννήσω αυτή τη Μέδουσα!... Άλλες πάλι φορές σκέπτομαι πως δε φταίει ούτε ο θεός, ούτε η μοίρα. Εγώ φταίω, κανείς άλλος! Ήμουν απεισμάταρα και πάτησα πόδι. Είπα «θα τον πάρω» και τον πήρα. Από ένα πείσμα. Ακριβώς επειδή δεν τον ήθελε κανένας απ’ τους δικούς μου. Ούτε κι αυτός ακόμα ο συχωρεμένος ο μπαμπάς, που ήταν πάντα τόσο επιφυλακτικός στις κρίσεις του. Δεν εννούσα να τους αφήσω ν’ ανακατευτούν ακόμα μια φορά στις υποθέσεις μου και στη ζωή μου, όπως είχαν κάνει στο παρελθόν. Αρκετό κακό μούχαν κάνει με τις ανακατωσούρες τους στην περίπτωση του Αργύρη. Δεν ήμουν πια δεκαοχτώ ετών, όπως άλλοτε. Ήμουν αεικαταδικασμένη. Ήμουν αυτεξούσια κι αποφασισμένη να κάνω του κεφαλιού μου, κι έβγαλα τα μάτια μου!...

Αλλ’ αυτό είν’ έτερον εκάτερον. Όλοι οι άνθρωποι σφάλλουν μια φορά στη ζωή τους. Είναι λόγος αυτός να πληρώνω αιωνίως εκείνο το ηλίθιο σφάλμα; Πόσα χρόνια θα ζήσω ακόμα; Δέκα; Είκοσι; Ποιος ξέρει! Μπορεί να βγω σήμερα έξω και να με πατήσει κανέναν αυτοκίνητο, απ’ αυτά που τρέχουν σα διαβόλοι. Αλλ’ ακόμα κι αν μου μένει μιας ώρας ζωή, εννοώ να ζήσω όπως θέλω εγώ! Η κυρα-Γαλάτεια δεν πρόκειται να κάνει άλλη Νίνα. Είναι βαθιά στο χώμα. Να ζήσω χωρίς τη γκρίνια της, να συγκεντρωθώ λιγάκι, να μπορέσω να σκεφτώ σοβαρότερα πράγματα απ’ το αιώνιο θέμα της Μαρίας – θε μου, δε θα μου το δώσεις ποτέ αυτό το καλό;...

Είναι τώρα δυο-τρεις μέρες πούχει φαγωθεί με το Θόδωρο. Η λύσσα την πιάνει κατά περιόδους. Του κλείνει τις πόρτες στα μούτρα. Αρνείται να φάει στο τραπέζι μας. Κι όταν είμαστε μόνες μας, τον βρίζει πατόκορφα κι αυτόν και το σόι του, χωρίς να της έχει δώσει ο καημένος την παραμικρή αφορμή. Με ζηλεύει, που κακό χρόνο νάχει, τι άλλο να υποθέσει κανείς; «Αφού θέλεις άντρα», της λέω κι εγώ σήμερα, «πήγαινε στο πάρκο και βρες κανένα μαγκλαρά!... Το πάρκο δεν είναι μακριά. Δυο βήματα είναι. Πήγαινε και βρες κανένα ναύτη ή κανένα στρατιώτη να σου σβήσει τη φωτιά σου! Εγώ πρέπει να στον βρω; Στην ηλικία σου, όχι μόνο είχα κάνει εσένα, αλλά τοιμαζόμουν να παντρευτώ και για δεύτερη φορά! Μπρος!» της λέω, «Ντύσου και βγες έξω, κι ορκίζομαι στα κόκαλα του πατέρα μου, του ανθρώπου που αγαπούσα περισσότερο από κάθε τι στον κόσμο, ότι όποιον και να φέρεις στο σπίτι, μα όποιος και νάναι και να τον φέρεις και να μου πεις ‘ο κύριος από δω είναι φίλος μου, είν’ αρραβωνιαστικός μου, είν’ άντρας μου’, δε θα φέρω την παραμικρή αντίρρηση, δε θα εκφράσω την παραμικρή γνώμη! Και θα του κάνω και δέκα τεμενάδες. Δε θα τον παντρευτώ εγώ. Δε θα κοιμάμαι εγώ μαζί του. Εσύ θα κοιμάσαι μαζί του. Φτάνει, βεβαίως, να μη σε πιάσει κορόιδο –γιατί κάτι τέτοιες μωσοπαρθένες σαν και σένα πιάνονται συνήθως κορόιδα– και σου φάει την προίκα σου, και σε παρατήρει, κι έχω, όχι μόνο εσένα στην καμπούρα μου, μα και κανένα μπασιάρικο! Ντύσου», της λέω, «και βγες έξω, να μη σε βλέπω στα μάτια μου! Κι αν δε θέλεις άντρα –γιατί είσαι βεβαίως ανισόρροπη και δεν ξέρεις ούτε εσύ τι ζητάς απ’ τη ζωή σου– τότε πήγαινε και κλείσου σε μοναστήρι. Υπάρχουν μερικά ακόμα. Πήγαινε στην Κερατέα με την οσία Μαριάμ! Τράβα να καλογερέψεις σαν την Ερασμία, το μεγάλο σου πρότυπον! Σ’ άφησε δηλαδή επίτηδες ο πατέρας σου πίσω με την εντολή να μου κάνεις τη ζωή μαύρη; Μπρος! Ντύσου! Κάνε επιτέλους ό,τι θέλεις. Αλλά πρόσεξε καλά. Σε προειδοποιώ για τελευταία φορά : μη μου ξανακάνεις σύγχυση σαν τη σημερινή, και μάλιστα μπροστά στο Θόδωρο, γιατί φόνισσα Κάστρω θα γίνω και θα σε κάνω κομματάκια! Και μην ξανατολμήσεις να βγάλεις τις φωτογραφίες του πατέρα μου και της κυρα-Εκάβης απ’ τον τοίχο του σαλονιού! Ας είναι άσκημα τα κάδρα. Ας μην είναι πια της μόδας νάχει κανείς φωτογραφίες στον τοίχο. Όσο ζω εγώ, το σπίτι είναι δικό μου! Εγώ είμαι η οικοδέσποινα εδώ μέσα και θα κρεμάσω στους τοίχους ό,τι θέλω εγώ, τ’ ακούς; Όταν παντρευτείς με το καλό και κάνεις δικό σου σπίτι, ή όταν ψοφήσω, όπως λες, και με κληρονομήσεις –κι όπως με συγχύζεις θα με κληρονομήσεις γρήγορα– να κρεμάσεις στους τοίχους σου κουδούνια!... Αλλ’ όσο ζω εγώ κι έχω τα μάτια μου ανοιχτά, θέλω να βλέπω τις φωτογραφίες των ανθρώπων που μ’ αγαπούσαν και που, δυστυχώς, πέθαναν και μ’ άφησαν με σένα τη στρίγγλα, για να με φας ζωντανή!» της λέω και πήγα και κρέμασα τις φωτογραφίες του μπαμπά και της κυρα-Εκάβης στη θέση τους.

Όταν τότε, άφρισε. – «Μμ!» μου λέει. «Πρόσεξε μη σου προσβάλουν την πλύστρα την πεθερά σου». Και της λέω : – «Πλύστρα είσαι και φαίνεσαι!» Έτσι άρχισ’ ο καβγάς μας σήμερα. «Πλύστρα είσαι και φαίνεσαι», της λέω, κι από κουβέντα σε κουβέντα, παρ’ ολίγο νάρθουμε στα χέρια. Έγινε μπαρούτι, γιατί ξέρω ότι βρίζει την κυρα-Εκάβη επίτηδες, για να με πικάρει. Να την ακούσει, καταλαβαίνετε, ο Θόδωρος ότι λέει τη μάνα του πλύστρα, να την πιάσει απ’ το τσουλούφι και να τη φέρει σβούρα. Και ποιος θα συγχυστεί; Ποιος άλλος από μένα κι από κείνον; Όχι, βεβαίως, η Μαρία. Τη Μαρία την τρέφει ο καβγάς, αδύνατο να ζήσει χωρίς καβγά.

Μ’ ακόμα κι ο Θόδωρος να μην ήταν, όσο ζω, εννοώ να βλέπω τη φωτογραφία της κυρα-Εκάβης στη θέση της. Όχι επειδή είναι πεθερά μου. Ποια νύφη αγαπάει την πεθερά της; Ένας θεός ξέρει, ότι αν ζούσε εκείνη δε θα δεχόμουν απ’ ουδενί λόγω να πάρω το Θόδωρο. Μπορεί νάταν η καλύτερη φιληνάδα στον κόσμο, μα για πεθερά δεν έκανε. Αυτό ήμουν σε θέση να το ξέρω καλύτερα από κάθε άλλον. Στην ψυχική κατάσταση που είχε περιέλθει τα τελευταία χρόνια, ήταν πια ανίκανη για οποιαδήποτε ανθρώπινη σχέση. Δεν ήταν η παλιά κυρα-Εκάβη με τ’ αστεία της, την πίστη της στη ζωή και τους ανθρώπους –παρά την επιφανειακή απαισιοδοξία της– η κυρα-Εκάβη, στην οποία έλεγες τον πόνο σου και σουδινε συμβουλές, όπως μόνον εκείνη ήξερε να δίνει. Όχι! Αν ζούσε τον καιρό που γύρισε ο Θόδωρος απ’ τη Μέση Ανατολή, δε θα μου περνούσε καν η ιδέα απ’ το μυαλό να τον πάρω και να γίνω νύφη της. Θάταν αστείο. Ασύλληπτο. Μοιραία θα μαλώναμε. Αφήστε πια το πόσο θα γελοούσε ο κόσμος εις βάρος μας. Ακόμα τώρα συναντάω καμιά φορά γνωστές μου της εποχής εκείνης πούχω χρόνια να δω και μου λένε : «Για φαντάσου, βρε Νίνα, το πίστευες ποτέ σου ότι μια μέρα θα γινόσουν νύφη της;» Και το λένε μ’ ειρωνεία, που, αν δεν αγνοούσα όπως αγνοώ, θάπρεπε να μαλώσω μ’ όλο τον κόσμο. Στο κάτω της γραφής, σκέφτομαι, έχουν εν μέρει δίκιο. Είναι αστείο που ήρθαν τα πράγματα όπως ήρθαν, μόνο που δεν είναι αστείο με τον τρόπο που το βλέπει ο κόσμος. Ποια απ’ όλες αυτές τις σουσουδες ήξερε την κυρα-Εκάβη; Ποια ήξερε την καρδιά της; Καμιά φορά αμφιβάλλω αν την ήξερα ακόμα κι εγώ η ίδια κι ας είχαμε φάει μαζί ψωμί κι αλάτι...

Μερικές την έβρισκαν διασκεδαστική. Μερικές την έβλεπαν με περιφρόνηση, όπως την έβλεπε η σνομπ η Ιουλία. Δεν μπορούσε να καταλάβει πώς την έκανα παρέα. Δε μου τόπε ποτέ καθαρά, αλλά μου τόλεγε μ’ ένα σωρό περιφράσεις. «Εσύ, Νίνα μου, έχεις τόσο καλή καρδιά!» μούλεγε. «Ανοίγεις το σπίτι σου σ’ όποιον νάναι. Πάντα το λέω της Λιλίκας μου : η Νίνα έχει την καλύτερη καρδιά του κόσμου». Δε μπορούσε να καταλάβει πώς ήταν δυνατόν να προτιμάω την παρέα της κυρα-Εκάβης απ’ τη δική της ή απ’ της Καρούσου.

Η Μάρθα την έβλεπε σαν παλιάτσο και μια φορά μου τόπε : «Εσύ είσαι σαν τους αυτοκράτορες», μου λέει, «που είχαν τους τζουτζέδες τους». Δε μπορούσε ούτ' αυτή να καταλάβει, κι ας έκανε τη διαβασμένη, τους λόγους, που έκαναν καμιά φορά την κυρα-Εκάβη να φέρεται και σαν παλιάτσος –από ταπεινοφροσύνη. Η κυρα-Εκάβη τρελαινόταν να δραματοποιεί τη ζωή της, μα όσο περισσότερο τη δραματοποιούσε, τόσο περισσότερα αστεία έκανε – πάντα εις βάρος του εαυτού της, ποτέ των άλλων.

Όσο για τη θεία Κατίγκω με τη σεμνοτυφία της και τις γελοίες περί ηθικής αρχές της, ήταν φυσικό να τη βλέπει σαν την προσωποποίηση του διαβόλου επί της Γης. Κι από μια μεριά είχε δίκιο : η κυρα-Εκάβη ήταν και διάβολος. Αλλά συγχρόνως ήταν και θεός, μια αγία, και κανείς δεν είναι εις θέσιν να το ξέρει καλύτερα από μένα, που παρακολούθησα την ιστορία της ως το τέλος, που κατάλαβα την καρδιά της, όπως δεν την κατάλαβαν ούτε τα παιδιά της!...

Τα παιδιά της, πφ! Έχοντας την κόρη που έχω, είμαι σε θέση να ξέρω, ότι απ' όλα τα πλάσματα του θεού δεν υπάρχει ίσως κανένα σ' αυτό τον κόσμο, που να μας καταλαβαίνει λιγότερο από κείνα που βγήκαν μέσ' απ' την κοιλιά μας. Κι αν όλ' αυτά δεν είν' αρκετά, για να θέλω να βλέπω τη φωτογραφία της, τότε ας πούμε ότι το κάνω γιατί περάσαμε αξέχαστες μέρες μαζί. Γιατί της άνοιξα την καρδιά μου, όπως δεν τόχα κάνει ούτε στη μάνα μου. Γιατί, έχοντας πικράν πείρα απ' τη δική της την κόρη κι απ' όλα της τα παιδιά (γιατί κι η Πολυξένη δεν της φέρθηκε στο τέλος καλύτερα απ' την Ελένη), ήταν η μόνη απ' τους συγγενείς και τους φίλους μου, που με συμπονούσε απ' τα βάθη της καρδιάς της. Η μόνη που συμμερίζοταν και καταλάβαινε τον καημό μου και την πικρία πούνιωθα για την κακιά τύχη που είχα – να κάνω παιδί-τέρας!...-

Εκδόσεις Εξάντας 1987, σ. 9-16.

Ούτε κοκόρι δε λαλούσε σ' όλο το χωριό. Εξιστορεί μια Ηπειρώτισσα νοικοκυρά

Τα θυμούμαι όλα, θα σας τα πω. Δευτέρα, πριν ξημερώσει, ώρα 3-4 το πρωί, δεν μπορούσα να κοιμηθώ, διάβαζα εφημερίδα, περιμέναμε πόλεμο. «Δε μας αφήνεις και μας να κοιμηθούμε», λέει ο άντρας μου. Καλά καλά δεν το 'πε, ακούμε μπουμπουνητό, βροντές, «αχ τα σκυλιά μάς χτύπησαν, σηκωθείτε» φώναζε κείνος. Σηκωθήκαμε. Βγαίνομε στο παράθυρο κι οι τρεις, ο άντρας μου εγώ κι η κόρη μας, η πολιτεία είχε φωτίσει, όλος ο κόσμος στο ποδάρι άναψε λάμπες και βλέπαμε κάτω στον κάμπο τις φωτιές και τις αναλαμπές που ρίχναν περ' απ' τη Γέφυρα τα κανόνια. Η Γέφυρα ήταν σύνορο, εμείς πάνω στα σύνορα.

Ήρθε ο παραγιός μας: «Πόλεμος», λέει, «μαζευτήκανε οι άντρες στην πλατειούλα κι είπαν να πάρουμε ό,τι πολύτιμο έχουμε να φύγομε». Μα πάλι την πρώτη μέρα εκείνη δεν έγινε τίποτα, δε φύγαμε. Είχα κατέβει μάλιστα στον κήπο μας, μάζευα φασόλια· ήρθε ο άντρας μου: «Τι μαζεύεις; Πόλεμος είναι, δε θα μείνει τίποτα». «Ούτε φασόλια;» ρώτησα εγώ. Πήγε ύστερα, σήκωσε λεπτά, ράψαμε και σακουλάκια, τα δέσαμε πάνω μας. «Γιατί δεν τα βαστάς όλα πάνω σου;» ρωτώ εγώ τον άντρα μου. «Ου καφογυναίκα, ξέρεις κι αν θα βρεθούμε μαζί, αν μας χωρίσουν;»

Το βράδυ μαζευτήκαμε ως 30 συγγενείς και γειτόνοι, μεγάλοι και παιδιά, να μείνουμε μαζί στο σπίτι μας. Ήρθαν χτυπήσαν την πόρτα μας να πάρουν τα ζώα, είχαμε 8 άλογα και φοράδες, τα θέλαν για να φύγουν οι δημόσιοι υπάλληλοι, δεν τα δώσαμε. Όλη νύχτα ορθοί, ακούγαμε τα κανόνια.

Πέρασε κι η Τρίτη έτσι. Τετάρτη μεσημέρι κάψαν τη στρατώνα, φωνάζαν τον κόσμο πήρε τρόφιμα, κονσέρβες, ύστερα βάλαν φωτιά ο Στρατός και φύγαν. Το ίδιο μεσημέρι φάνηκαν στον κάμπο οι Αλβανοί με τ' άσπρα φέσια μπρος κι Ιταλοί με σημαίες. Στην πολιτεία μας που είναι στο ψήλωμα ήρθαν απόγευμα. Μαζευτήκαμε όλοι στα σπίτια, ο άντρας μου καθώς μπήκε στην πόρτα μέσα λιγοθύμησε, «αχ θα μας φαν» είπε κι απ' το κακό του έπεσε, πού να τον σηκώσω; η κόρη μας έτρεξε κι έκαψε πανί, το 'βαλε στη μύτη του να τον τσικνίσει, συνέφερε. Ύστερα ήρθε κάποιος ειδοποίησε να κατεβεί ο άντρας μου στην αγορά. Εκεί ένας ρουμανόβλαχος περιβόητος ζήτησε οδηγούς να οδηγήσουν τους Ιταλούς στα βουνά, καλοπιάνανε τον κόσμο. Τον αφήσαν να λείει.

Στο μεταξύ ο στρατός μας είχε λάβει διαταγή και βγήκε τα ψηλώματα, σε μέρος στενό προς το ποτάμι, εκεί που περνά κατάμεσα στην κλεισούρα. Εκεί χτυπήθηκαν πρώτη μάχη σκληρή, κατεβάζαν πληγωμένους Ιταλούς με ζώα, κατεβάζαν πολλούς απ' τη δημοσιά κι από κει με αυτοκίνητα. Και τ' αεροπλάνα τους χαμηλά, βλέπαμε τους πιλότους. Δικό μας κανένα. Κι ολοένα περνούσαν κι άλλοι, όλοι απ' την πόρτα μας περνούσανε, πολύ νέα παιδιά κι οι αλпинιστές που τους είπαν ύστερα κοκορόφτερους. Μάθαμε πως τους χτύπησαν από δυο πλευρές, κλεισμένοι αυτοί, τους τσάκισαν. Νομίζαμε μάλιστα τότες πως φεύγουν, ο κάμπος μαύρος από στρατό κι αυτοκίνητα, κάπως πήραμε χαρά μα την ίδια μέρα ήρθε άλλη μεραρχία, οι μάχες συνεχίζανε, οι Αλβανοί αρχίζουνε κλεψιές. Στο σπίτι μας δεν ήρθαν, είχαμε και τρώγαμε, όσα έχουμε όλα τα κάνομε χαλάλι, να κοιτάζομε πώς θα ζήσομε.

Στις 10 Νοεμβρίου ήτανε, είχε πεθάνει ένας ανιψιός μας στρατιώτης. Τον είχαν επιστρατέψει, αυτός άρρωστος δεν πρόλαβε να πολεμήσει, αρρώστησε τον φέραν και πέθανε. Ο άντρας μου ετοιμάστηκε να πάει ν' αποχαιρετήσει το νεκρό, καθώς συνηθίζαμε. Κείνη την ώρα ήρθαν τρεις τέσσερις καραμπινιέροι και τον παίρνουν. Εγώ τάζω τα ζώα στο στάβλο, άρμεγα και τις δύο αγελάδες μας. Βγαίνω πάνω, βλέπω τον παίρνουν με τρεις άλλους μαζί πως τους θέλει ο μαρσάλος, μου κόπηκαν τα γόνατα μα δε μιλώ. Περνά η ώρα, δεν φαίνονται, παίρνω έναν συγγενή μας γηραλέο κουφό, πάω γυρεύοντας, δε μ' αφήνουν, κάθομαι περιμένω, τους παίρνουν λέει όμηρους. «Κάτσε κοντά στα παιδιά», μου μήνυσε. Δεν τον είδα. Τους πήραν –ένας που τον είχαμε τρόφιμο μες στο σπίτι μας, κάπως σαν αγαθός, αυτός έτρεχε ξοπίσω μέχρι τ' αυτοκίνητο και φώναζε: «Καλό μάστορα, καλό».

Εμείς μέσα, φόβος και τρόμος. Στην πόρτα της αυλής μας πληγωμένοι σωρός. Ήρθαν Αλβανοί με τα όπλα, πήραν τα ζώα. Θα μας σκοτώσουν κι εμάς, τρέμαμε. Δεν είχανε και τροφοδοσίες, υποφέρανε. Ένα δυο Ιταλοί μπήκαν μέσα στον κήπο, τρώγανε κολοκύθια, φασολάκια ωμά. Ένας ήτανε ανεβασμένος σε μian αχλαδιά έτρωγε και μου φώναζε: «Μάμα μία μπόνο».

Νοεμβρίου 13 βγάλαν διαταγή να φύγει ο πληθυσμός, ό,τι μπορεί να σηκώσει θα πάρει. Τι να πάρουμε, κάτι ρούχα, ψωμί-τυρί σε τσουβάλι, πήρα και τη σημαία μας. Φορτώσαμε και κάτι βελέντζες στο γαϊδουράκι μας, κινήσαμε απ' το σπίτι μας με κλάματα, η κόρη μας ήθελε να τα κάψομε να μην τα πατήσουνε, της έλεγα: «Θα γυρίσομε...» Πήγαμε την πρώτη νύχτα σ' άλλο σπίτι, για πιο κοντά στο δρόμο που θα πάρομε. Στο σπίτι αυτό είχε μείνει στρατός, ψειριάσαμε απ' την πρώτη νύχτα. Την άλλη μέρα πήραμε το δρόμο προς τ'

Αλβανικό, απ' τα ψηλώματα, φεύγαν οι γειτονιές όλες, ένα γύρω σκάζαν όλμοι, γίνονται μάχες, χτυπιούνται οι στρατοί. Κοντά στην Πολιτεία κάτω απ' το σπίτι μας ήταν τα μεταγωγικά, βλέπομε τη φωτιά, κλαίμε, μας λυπούνται οι στρατιώτες Ιταλοί που μας πάνε: «Κρίμα, κρίμα, πόλεμο...»

Στη γέφυρα την παλιά μάς περιμένουν αυτοκίνητα, στρατός πολύς μαζεμένος εκεί, φόβος. Πήγαν να μαςβάλουν σ' άλλο αυτοκίνητο την κόρη μου κι εμένα χωριστά, βάλαμε φωνές, βρεθήκαν εκεί Αλβανοί φίλοι του σπιτιού μας, κάναν εμπόριο ζώα και σφαχτά με τον άντρα μου. «Θέλετε ψωμί, θέλετε παράδες...» «Δε θέλομε, ας είστε καλά». Χάσαμε και το φορτωμένο γαϊδουράκι μας.

Στ' Αλβανικό που φτάσαμε, στην πολιτεία, και κει τρομοκρατία, οπισθοχωρούνε τώρα κι οι Ιταλοί. Εκεί έχομε ντόπιους φίλους, μας κοιμίσανε, πλυθήκαμε. Σε 2 μέρες, διαταγή ν' αδειάσομε και το μέρος εκείνο, μπήκαν και μας φοβέριζαν με τον υποκόπανο, μας βγάζουν απ' τα σπίτια των Αλβανών, τώρα φεύγομε μια συνοδεία, όλοι μαζί, φορτωμένοι για το δάσος, έχει εκεί και σπηλιές, φτάσαμε και στρώσαμε, ήτανε ζεστά. Πάνω απ' τη σπηλιά μας στο γκρεμό ήταν ένα μελίσσι, το μέλι κρεμασμένο χοντρό, πού να το φτάσομε... Πεινούσαμε. Κι η αγωνία μεγάλη, πού ύπνος, λέγαν πως οπισθοχωρούσανε αυτοί και προχωρούσανε οι δικοί μας. Ξανά έρχεται διαταγή, φωνάζει τελάλης να γυρίσομε πίσω, στην πολιτεία, κινήσαμε πάλι, τις 3 ώρες τις '1κάναμε τριπλές, πείνα, κούραση. Βλέπομε από μακριά προς το δικό μας μέρος φωτιές στην πολιτεία μας, καίγονταν σπίτια. «Ας παν και τα σπίτια μόνο να γυρίσουν οι άντρες μας...» Πήγαμε στο ίδιο σπίτι, μας θέλαν πιο πολύ τώρα κοντά τους. Τ' άλλο πρωί κοιτάζαμε προς το βουνό, βλέπομε στρατό. «Αυτοί 'ναι σαν Έλληνες· χακί, χακί ντυμένοι». Έπειτα περνούν τρεχάλα Ιταλοί, κατεβάζουν και πληγωμένους. Βγήκαμε στο δρόμο, αρπάχνω τη σημαιούλα. «Καλώς ήρθατε» –αγκαλιές οι γριές– «τ' είστε σεις, πού βρεθήκατε;» «Είμαστε πρόσφυγες Έλληνες σαν εσάς». Και ρωτούσαμε και μας λέγανε τα νέα, πόσα σπίτια καήκαν, πόσα μαγαζιά στο χωριό μας, 2-3 που σκοτώθηκαν. Οι ντόπιοι τώρα φοβισμένοι πολύ, εμείς τους δίναμε κουράγιο. Αμα χτυπούσαν πόρτα πόρτα στρατιώτες δικοί μας για καταυλισμό, τους λέγαν: «Δε χωρά εδώ, είμαστε πρόσφυγες, γυναικόπαιδα, ο πόλεμος μας έφερε και μας εδώ». Καθώς ήταν κι η αλήθεια είχαμε και το θάρρος βάναμε φωνή.

Μετά μας είπανε γυρίζομε στην πατρίδα. Βρίσκω ένα σκελετωμένο άλογο, αδέσποτο, το στρώνω, καβαλικεύω, η κόρη μας περπατά· δρόμοι, μονοπάτια, ούλο λάσπη· κολλούνε χάμω τα ποδάρια, της βγαίνουνε τα παλιοπάπουτσα, στο σπίτι έφτασε με το ένα. Περάσαμε πίσω το ποτάμι, το ποτάμι κατεβάζει κορμιά, ψόφια ζώα. Όπου περνούσαμε είχανε γίνει μάχες, οι σκοτωμένοι σωρός στα μονοπάτια, στις πλαγιές, σκοτωμένοι και κλεμμένα πράγματα, ως και μπακίρια και στρώματα απ' τα σπίτια που ληστεύανε.

Αμα φτάσαμε στη δημοσιά, μας βάλαν στ' αυτοκίνητα. Δεν είχαν να μας δώσουνε σπίτια. Το σπίτι μας το 'βραμε άδειο, άδεια τ' αμπάρια –είχαμε πάνω από 5.000 οκάδες σάρι, 800 οκάδες αλεύρι. Ούτε ρούχο, ούτε τίποτα. Οι αγελάδες σφαγμένες. Μαζέψαμε στις χούφτες τ' αποκοσκίνισμα του σταριού από χάμω και την άλλη μέρα ζύμωσα ένα ψωμί σαν που κάναμε για τα σκυλιά μας. Βρέθηκε μια κότα κρυμμένη σε κάτι αγκάθια παλιούρια, μια μαυριδερή –δεν ξεχώριζε– είχε βγάλει και τέσσερα πουλάκια, τα βάλαμε σ' ένα καλάθι, με τι φροντίδα, για να πιάσομε γέννα· ούτε όρνιθα κακάριζε ούτε κοκόρι δε λαλούσε σ' όλο το χωριό.

